Ministerul Educației și Cercetării

Dorica Boltașu
Alina Hristea
Ioana Nanu
Alina Petri
Nicoleta Simionescu

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Trunchi comun (TC), filiera teoretică, profil real, toate specializările; filiera tehnologică, toate profilurile, toate calificările profesionale; filiera vocațională, profilurile artistic, militar, pedagogic, sportiv și teologic, toate specializările – clasa a IX-a

Booklet

CUPRINS

Competențe generale și specifice 5
Ghid de utilizare a manualului digital 6
Îmi amintesc din clasa a VIII-a 7

UNITATEA 1

Reflecții despre literatură

1. Literatura ca reprezentare a realității 10
2. Teme și motive literare 12
3. Valori și viziune despre lume în literatură 14
4. Literatura ca instituție: aspecte de viață literară 16
5. Literatura ca parcurs istoric 18
6. Literatura ca spațiu de creație: biografii ale scriitorilor 20
7. Literatura ca tablou al genurilor 22
   - *Iubirii* de Nina Cassian
   - *Pânza de păianjen* de Cella Serghi (fragment)
   - *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale (fragment)
8. Cultură orală și cultură scrisă: literatură populară și literatură cultă 28
9. Basmul popular și basmul cult 30
   - *Prâslea cel voinic și merele de aur*, cules de Petre Ispirescu (fragment)
   - *Enciclopedia zmeilor* de Mircea Cărtărescu (fragment)

Recapitulare 33
Evaluare 34

UNITATEA 2

Evoluția limbii române. Începuturile scrisului în limba română (secolele XVI-XVII)

1. Originea latină a limbii române (limba română – limbă romanică; etape ale evoluției limbii române; straturile lexicale: influențele unor limbi de contact și de cultură; etimologia cuvintelor; neologismele; dialectele și subdialectele limbii române; variația regională) 36
2. Începuturile scrisului în limba română (arhaismele, trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin) 41
3. Contextul socioistoric în secolele XVI-XVII 45
4. Imaginar medieval și ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română 49
5. Primele instituții ale scrisului, circulația manuscriselor, a tipăriturilor și a traducerilor 55
6. Cronica. Discursul istoric 59
   - *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace* de Miron Costin (fragment)
7. Arta portretului 63
   - *Letopisețul Țării Moldovei* de Grigore Ureche (fragment)

Recapitulare 66
Evaluare. Proiect: Personalități feminine din secolele XIV-XVII 67

UNITATEA 3

Afirmarea conștiinței culturale (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea). Comunicarea scrisă

1. Contextul socioistoric în secolul al XVIII-lea (conspectul) 70
2. Iluminismul (jurnalul) 74
3. Școala Ardeleană 78
4. Poemul epic (eseul; criterii de monitorizare a redactării) 80
   - *Țiganiada* de Ioan Budai-Deleanu (fragmente)

Recapitulare 87
Evaluare 88

UNITATEA 4

Modernizarea formelor literare în prima parte a secolului al XIX-lea. Construcția textului

1. Contextul socioistoric în prima parte a secolului al XIX-lea 90
2. Întemeierea instituțiilor culturale (presă, teatru) 93
3. Romantismul european 96
4. Revista *Dacia literară* (pragmatică; semantică; unitatea semantică globală a textului; progresia tematică; structura informațională a enunțului; relațiile dintre informațiile explicite și informațiile implicite) 99
   - *Introducție* de Mihail Kogălniceanu
5. Romantismul pașoptist 103

6. Nuvela romantică (referința textuală: mărci anaforice și cataforice; coordonarea și subordonarea ca mijloace de conectare sintactică în propoziție și în frază; topica enunțului în limba română modernă ca procedeu de coeziune; raportul propoziție/frază – text; relații și conectori transfrastici) 107
• *Alexandru Lăpușneanul* de Costache Negruzzi
7. Balada (mărci deictice; elipsa) 123
• *Zburătorul* de Ion Heliade-Rădulescu
Proiect: Oameni ai timpului lor 128
Recapitulare 129
Evaluare 130

UNITATEA 5

Maturizarea formelor culturale și literare în a doua parte a secolului al XIX-lea. Comunicarea orală. Limbă standard și variație regională

1. Contextul socioistoric în a doua parte a secolului al XIX-lea 132
2. Grupări culturale și reviste: Junimea și *Convorbiri literare* 134
3. Apariția instituției criticii literare. Critica de direcție 138
• *În contra direcției de astăzi în cultura română* de Titu Maiorescu (fragment)
4. Textul critic 142
• *Comediile d-lui Caragiale* de Titu Maiorescu (fragment)
5. Monologul și prezentarea pe o temă dată. Planificarea și organizarea discursului oral. Criterii de monitorizare a comunicării orale eficiente 145
6. Dialogul formal, dialogul informal. Strategii de negociere și de cooperare 148
7. Realismul. Ecouri ale clasicismului 152
8. Nuvela realistă 156
• *Moara cu noroc* de Ioan Slavici
9. Memorialistica (regionalismele) 174
• *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă
10. Comedia (normă și abatere; instrumente normative: normele ortografice și de punctuație; dicționare explicative) 187
• *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale
Recapitulare 200
Evaluare 202
Recapitulare finală 203
Anexă: Sugestii de fișe pentru observarea sistematică a activității elevilor 207
Texte utilizate (selectiv) 208

Competențe generale și specifice

1. Interpretarea formelor literare în dinamica lor pentru dezvoltarea sensibilității și a exprimării culturale
   - 1.1. Identificarea constantelor tematice și a dominantelor expresive în reprezentările unei perioade istorice pentru a evidenția diversitatea și evoluția formelor literare
   - 1.2. Utilizarea unor modalități variate de înțelegere și de analiză a textelor pentru susținerea opiniilor critice
   - 1.3. Valorificarea unor modalități diverse de interpretare (contextuală, tematică, stilistică etc.) a unui text pentru evidențierea sensurilor plurale
2. Integrarea fenomenelor literare românești în contexte socioculturale transnaționale pentru dezvoltarea reflexivității și a gândirii critice
   - 2.1. Identificarea unor particularități ale epocilor culturale românești prin raportare la contexte socioculturale transnaționale
   - 2.2. Compararea formelor de reprezentare literară și artistică din epoci culturale diferite pentru a le evidenția dinamica
3. Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru receptarea, evaluarea și producerea mesajelor orale și scrise, prin raportare la intenția comunicativă, la contextul comunicării și la normă
   - 3.1. Identificarea formelor de variație lingvistică istorică și regională pentru înțelegerea contextului
   - 3.2. Utilizarea elementelor de coeziune și coerență textuală pentru receptarea, evaluarea și producerea de mesaje scrise și orale
   - 3.3. Elaborarea mesajelor orale și scrise respectând normele limbii române standard, prin controlul conștient al formelor de exprimare
   - 3.4. Utilizarea responsabilă și reflexivă a mediilor digitale și a inteligenței artificiale ca instrumente de producere și receptare a mesajelor orale și scrise

▶ **Citește textul de mai jos, pentru a putea răspunde la cerințele formulate.**

„N-am dat niciodată un interviu, dar, dacă ar trebui neapărat să dau și dacă mi s-ar pune întrebarea firească și simplă: «Când și unde ați debutat?», cred că ar trebui să răspund: «În clasa a VIII-a B, la Liceul de Fete din Câmpulung Muscel, într-o teză de limba română, la profesorul Haralambie Pâslaru».

Era în primul pătrar din anul întâi de după plecarea din comuna natală, unde am urmat cursul elementar. Pe vremea aceea, liceul era de trei ani și anii se împărțeau în pătrare, ca să încapă în ei toate materiile. Eram îngrozitor de complexată în fața colegelor de la oraș și timorată că nu voi face față noii situații.

Învățam de dimineața până seara, nu cu gândul de a mă remarca, ci cu convingerea că altfel nu mă pot integra. Fără să-mi dau seama, ajunsesem să știu cam tot ceea ce ar fi trebuit să știe un elev de vârsta mea, dar continuam să merg la școală cu un fel de spaimă nelămurită.

Trebuia să vină cineva să întindă spre mine o mână caldă și puternică și să-mi ia aceste complexe apăsătoare, ca să pot privi în jur cu încredere și cu seninătate.

Și, în chiar această vreme, a venit profesorul Haralambie Pâslaru cu primele noastre teze de limba română, la care nu știam dacă am luat sau nu notă de trecere.

Spre uimirea mea și a tuturor, făcuse pe marginea lucrării mele o adevărată analiză literară, a discutat aproape toată ora despre frazele simple ale acelei compuneri și s-a întâmplat acea minune de luare cu mâna a neîncrederii și a apăsării care o însoțea. [...]

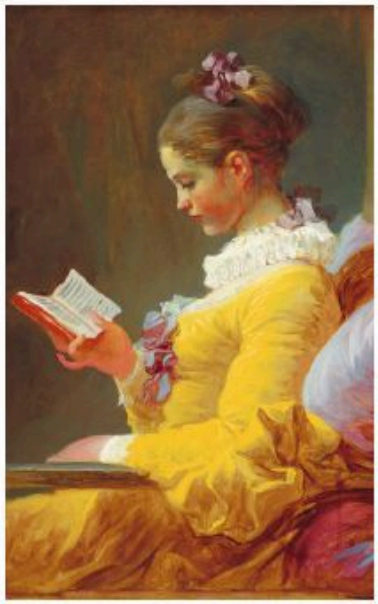
Îi spun acum, în aceste rânduri, și faptul că atunci când pe marginea lucrării mele de «debut» scria că este rodul unor lecturi atente eram, de fapt, cititoarea unei singure cărți.

Citisem, nu mai știu prin ce întâmplare fericită, *Pădurea spânzuraților*. Atât. În rest, umblasem pe câmp și pe prund și prin păduri. Ajutasem la tot ce pot fi ajutați niște părinți care muncesc de cum se luminează și până se-ntunecă. Avusesem, ca toți copiii din sat de vârsta mea, nostalgia urcării pe munte, la răvășit, și a plecării în Vlașca după porumb. Văzusem miei născându-se și miei înjunghiați de Paște. Văzusem cai frângându-și picioarele în pădure, sub copacii pe care erau puși să-i tragă din rădăcini. [...] Văzusem de toate, că nu se-ntâmpla nimic pe vremea aceea la care să nu apărem și noi, copiii, fugiți de oriunde am fi fost trimiși de părinți, spre a fi la fața locului, uitați de Dumnezeu de la-nceputul și până la sfârșitul dramei.

Acestea erau lecturile mele. Fac abia acum mărturisirea pe care ar fi trebuit să o fac atunci profesorului Haralambie Pâslaru și nu i-am făcut-o, în parte din timiditate, în parte de teamă că l-aș putea dezamăgi.

Acela a fost momentul în care am început să citesc, din dorința de a ajunge la acel nivel la care mă ridicase încrederea sa în mine.

Dar îi datorez acestui om nu numai faptul simplu că am început să cred în mine și să citesc, ci și faptul divin că, la vârsta aceea la care lecturile vin pe un loc gol și pun stăpânire pe el pentru totdeauna, nu m-a lăsat să citesc cărți proaste.

Jean-Honoré Fragonard, *Cititoare* (circa 1770)

Făceam puțină literatură la școală și profesorului Haralambie Pâslaru îi părea tare rău că nu facem mai multă și ne-o înmulțea el nu știu cum, fără să simțim că a sunat de ieșire și de intrare la ora următoare.

I se părea nefiresc să trecem de la școala de zece ani direct la politehnică sau la medicină sau la drept și să fim ingineri ori medici ori judecători ori mai știu eu ce, fără să fi auzit de *Divina comedie* și de *Hamlet* și de *Don Quijote*.

Și ne vorbea așa, de dragul lor și pe riscul lui, despre toate acestea, și cât de frumos trebuie că ne vorbea, de nu știam niciodată cum trec acele ore și recreațiile mari de după ele!

Și cât de minunat trebuie că ne vorbea, de au trecut ani și ani, și profesori și profesori, și încă îi țin minte fraze întregi și mi se par și acum frumoase ca la vremea aceea!"

(Ileana Mălăncioiu, *Mi-ar fi părut rău să nu-i spun niciodată*, în vol. *Călătorie spre mine însămi*)

1. Precizează câte un sinonim potrivit pentru sensul din text al cuvintelor/expresiilor:

mărturisirea	să-mi dau seama	timorată
seninătate	îi părea tare rău	

Model: *nefiresc – neobișnuit*

2. Transcrie câte un cuvânt/o structură care prezintă spațiul, respectiv timpul acțiunii.

Indicație: Pentru rezolvarea acestui exercițiu, trebuie să citești cu atenție textul dat și să copiezi acele cuvinte sau grupuri de cuvinte care sunt potrivite pentru a indica locul și momentul în care se petrec evenimentele din fragment.

3. Notează „X" în dreptul fiecărui enunț, pentru a stabili dacă este corect sau incorect, bazându-te pe informațiile din textul dat.

Indicație: Pentru a rezolva corect acest exercițiu, trebuie să recitești textul și să decizi dacă informațiile sunt corecte sau incorecte, punând „X" în spațiul corespunzător.

Enunțul	Corect	Incorect
Fata afirmă că a debutat printr-o teză de limba română.		
Profesorul Haralambie Pâslaru i-a ignorat compunerea.		
Fata citise multe cărți înainte de momentul evocat.		
Eleva se simțea sigură pe sine în fața colegelor de la oraș.		
Gestul profesorului a contribuit la încrederea elevei în sine.		

4. Încercuiește litera corespunzătoare răspunsului corect.

În fragmentul „Citisem, nu mai știu prin ce întâmplare fericită, *Pădurea spânzuraților*. Atât. În rest, umblasem pe câmp și pe prund și prin păduri. Ajutasem la tot ce pot fi ajutați niște părinți care muncesc de cum se luminează și până se-ntunecă.", tiparul textual predominant este:

a. descriptiv; **c.** narativ;
b. explicativ; **d.** argumentativ.

Indicație: Alege varianta potrivită, observând dacă fragmentul prezintă o descriere, o explicație, o întâmplare sau o opinie susținută prin argumente.

5. Încercuiește litera corespunzătoare răspunsului corect.

La început, eleva se simte:

a. sigură pe sine și dornică să se remarce;
b. complexată și temătoare în fața noii situații;
c. indiferentă față de școală și față de colege;
d. convinsă că știe mai mult decât ceilalți elevi.

Indicație: Pentru rezolvarea acestui exercițiu, recitește paragrafele în care eleva vorbește despre plecarea din comuna natală și despre felul în care se raportează la colegele de la oraș.

6. Notează două motive pentru care fata mergea la școală „cu un fel de spaimă nelămurită".

Indicație: Pentru rezolvarea acestui exercițiu, caută în primele paragrafe informațiile despre schimbarea mediului, colegele de la oraș și teama fetei că nu va face față noii situații.

7. Explică, în câte un enunț, sensul din text al structurilor de mai jos:

a. „Trebuia să vină cineva să întindă spre mine o mână caldă și puternică și să-mi ia aceste complexe apăsătoare";
b. „acea minune de luare cu mâna a neîncrederii";
c. „lecturile vin pe un loc gol și pun stăpânire pe el pentru totdeauna".

Indicație: Pentru rezolvarea acestui exercițiu, nu explica literal cuvintele, ci sensul lor în contextul experienței evocate.

8. Menționează două schimbări produse în viața elevei după momentul în care profesorul Haralambie Pâslaru îi apreciază compunerea.

Indicație: Pentru rezolvarea acestui exercițiu, urmărește finalul fragmentului, unde fata explică ce îi datorează profesorului și cum s-a schimbat relația ei cu lectura și cu propria persoană.

9. Explică, în 40-60 de cuvinte, semnificația afirmației: „Acestea erau lecturile mele."

Indicație: Ai în vedere opoziția dintre lectura propriu-zisă a cărților și experiențele de viață ale fetei: satul, natura, munca, dramele văzute în copilărie.

10. Explică, în 30-50 de cuvinte, ce rol are profesorul Haralambie Pâslaru în schimbarea atitudinii elevei față de sine.

Indicație: Pentru a rezolva acest exercițiu, este important să ai în vedere felul în care profesorul comentează lucrarea elevei și efectul pe care gestul său îl are asupra acesteia.

11. Asociază fragmentul dat cu un text literar studiat sau citit ca lectură suplimentară, prezentând, în 50-100 de cuvinte, o valoare comună.

Indicație: Poți avea în vedere valori precum educația, încrederea, recunoștința, formarea personală sau rolul modelului uman.

12. Scrie un text de minimum 150 de cuvinte, în care să îl caracterizezi pe profesorul Haralambie Pâslaru, personajul evocat în fragmentul dat.

În redactarea textului, vei avea în vedere: precizarea a două date de identificare a personajului, numirea a două trăsături morale ale acestuia, ilustrarea fiecărei trăsături prin câte o secvență comentată din text, menționarea a două mijloace de caracterizare, precizarea unei valori. Este foarte important să nu uiți de redactare, prin urmare, evită reluarea cuvintelor, scrie corect, formulează ideile clar și coerent.

U1

Reflecții despre literatură

- Literatura ca reprezentare a realității
- Teme și motive literare
- Valori și viziune despre lume în literatură
- Literatura ca instituție: aspecte de viață literară
- Literatura ca parcurs istoric
- Literatura ca spațiu de creație: biografii ale scriitorilor
- Literatura ca tablou al genurilor
- Cultură orală și cultură scrisă: literatură populară și literatură cultă
- Basmul popular și basmul cult
- Recapitulare
- Evaluare

1. Literatura ca reprezentare a realității

Prelectură

▶ **Citește cu atenție fragmentul următor, extras dintr-un interviu acordat de scriitorul contemporan Mircea Cărtărescu pentru site-ul contributors.ro:**

„Eu nu tratez probleme în cărțile mele, nu sunt genul acesta de scriitor. [...] Eu sunt un autor preocupat de literatură în primul rând, preocupat de lumea mea imaginară, lumea mea interioară, lumea mea fantastică, fără să neglijez, totuși, realitatea, fără să neglijez ceea ce se vede."

(*Interviu. Mircea Cărtărescu, despre prietenii și dispute scriitoricești. Și cum de a ajuns literatura ceva foarte marginal în societatea de azi*, contributors.ro, 2020)

1. Cum se raportează Mircea Cărtărescu la realitate în creațiile sale literare?
2. Ce crezi că înseamnă a scrie fără a „neglija realitatea"?
3. Consideri că un scriitor poate să fie cu adevărat izolat de lumea exterioară?
4. Cum poate „lumea fantastică" să reflecte realitatea mai profund decât o carte care discută direct problemele sociale? Oferă exemple de cărți citite care să-ți susțină răspunsul.
5. Ești de părere că, în perioade de criză (război, foamete, epidemii etc.), un scriitor ar trebui să rămână în „lumea sa fantastică" sau să abordeze problemele sociale în literatura sa? Cum motivezi?
6. Dacă ar trebui să alegi o carte pe care să o iei cu tine pe o insulă pustie, ai alege una care se referă la problemele lumii contemporane sau una care te transportă într-o lume imaginară? De ce?

Învăț

Literatura ca univers secundar/lume ficțională

Conform filozofului antic Aristotel, ficțiunea este văzută ca *mimesis* (imitare a vieții, copie, reprezentare). Aceasta nu este însă o simplă imitație, ci una creatoare, care transfigurează realitatea. Dacă istoria ne spune ce s-a întâmplat, ficțiunea ne spune ce au simțit oamenii în timp ce lucrurile se întâmplau. Ficțiunea reconstituie lumile, aduce la viață o anumită atmosferă, creează personaje vii care ar fi putut trăi în diferite epoci. A vorbi despre ficțiune nu înseamnă a vorbi despre „minciună", ci despre o formă alternativă de adevăr, filtrată prin imaginație.

Ficțiunea are la bază un acord tacit între scriitor și cititor, pe care teoreticianul S.T. Coleridge l-a numit „suspendarea voluntară a neîncrederii". Atunci când deschidem o carte de ficțiune, acceptăm că animalele pot vorbi, că oamenii pot călători în timp sau că un detectiv pe nume Sherlock Holmes a existat, cu toate că știm că acestea sunt invenții. Cititorul nu apreciază textul în funcție de adevărul pe care îl exprimă, ci după coerența internă a lumii propuse și prin capacitatea de a ne impresiona, de a ne emoționa prin forța ei artistică/estetică.

Rafael, *Școala din Atena*, detaliu: Platon și Aristotel (1509-1511)

În lucrarea *Lumi ficționale* (publicată inițial în limba engleză, în 1986), criticul literar Toma Pavel vorbește despre existența mai multor lumi posibile, pentru care scriitorii de literatură „împrumută" elemente din realitate, creând, astfel, o lume ficțională.

Literatura și societatea

Chiar și atunci când oglindește lumea, literatura prezintă, într-o formă proprie autorului, perspective diferite asupra comportamentelor omenești, combătând prejudecățile, inegalitățile sociale, nedreptatea etc. Operele literare pot adopta o viziune comică, fantastică, ironică, sentimentală, gravă etc. asupra unor teme și aspecte esențiale ale existenței. De exemplu, romanul *Să ucizi o pasăre cântătoare* (1960) de Harper Lee atrage atenția asupra nedreptăților și rasismului din sudul Americii. Autoarea folosește perspectiva unei fetițe, o privire inocentă, astfel încât cititorul este forțat să vadă „necesitatea" tragică a condamnării unui om nevinovat (pe considerente rasiale) doar pentru că societatea nu poate accepta un adevăr care îi contrazice prejudecățile.

Foarte multe cărți au fost cenzurate, interzise, condamnate în justiție fiindcă se opuneau setului de valori, comportamentelor sociale și prejudecăților unei epoci. De asemenea, este adevărat că, uneori, literatura preia mentalități dominante dintr-o anumită epocă, inclusiv prejudecăți.

Ficțiunea, nonficțiunea, literatura de frontieră

Ficțiunea (din latinescul *fictio* – născocire, plăsmuire) este o reprezentare produsă de imaginația unui creator. **Textul literar ficțional** prezintă un univers artistic imaginat de un autor, pe care cititorul este invitat să-l descopere, acceptând că ceea ce regăsește acolo este o lume inventată. Această operă prezintă o **lume inspirată din realitate**, limbajul folosit fiind marcat de **subiectivitate**, iar scopul scrierii este să transmită un mesaj artistic sau să provoace o emoție. Cele trei genuri literare, epic, liric și dramatic, sunt texte literare și ficționale.

Un tip special de **literatură** este cea **de frontieră/graniță**, realitatea fiind prezentată într-un limbaj subiectiv, original. Din această categorie fac parte jurnalele, memoriile, amintirile, însemnările de călătorie, scrisorile, reportajele etc. Aceste texte sunt **literare**, dar **nonficționale**.

Textul nonliterar și nonficțional se bazează pe fapte și date care pot fi verificate. Scopul său este informativ, explicativ sau persuasiv. Limbajul este clar, precis, iar cuvintele sunt folosite cu sens propriu. Din această categorie fac parte textele jurnalistice, științifice, juridice și administrative. Există și texte nonliterare și ficționale, de pildă, bancul, minciuna, visul. Acestea sunt produsul imaginației, dar limbajul utilizat nu este artistic.

Aplic

1. Așază, pe o scară de la 1 la 5, unde 1 este un grad mic de asemănare cu lumea reală, iar 5 – cel maxim, următoarele tipuri de texte: comedie, memorii, roman istoric, basm, roman science-fiction.

2. Citește cu atenție următorul text, apoi rezolvă cerințele.

„Când citim o povestire, datorită viziunii autorului, fiecare dintre noi își imaginează în felul lui plânsul unei copile abandonate, pe bătrânica ce acoperă trupul nepoțelului adormit, pasiunea unui mic întreprinzător care se străduiește să meargă înainte în pofida greutăților, umilința celui care se vede criticat de toată lumea, pe băiatul care visează la singura cale de ieșire din suferința unei vieți mizerabile și violente. În vreme ce simțim urme din lumea noastră lăuntrică în miezul acelei povestiri, devenim mai sensibili față de experiențele altora, ieșim din noi înșine pentru a intra în profunzimea lor, putem înțelege un pic mai bine necazurile și dorințele lor, vedem realitatea cu ochii lor, iar până la urmă devenim tovarășul lor de drum. În acest fel, ne scufundăm în existența concretă și lăuntrică a bătrânicii care încă mai crede că-și va întâlni prințul. Și o putem face cu empatie și, adesea, cu toleranță și înțelegere."

(*Epistola Papei Francisc despre rolul literaturii*, în revista *Vatra*, nr. 9/2024)

a. În ce măsură „viziunea autorului" este doar un punct de pornire pentru imaginația noastră?

b. Textul afirmă că „fiecare dintre noi își imaginează în felul lui". Cum reușește literatura să fie, în același timp, o experiență **universală** (aceeași poveste pentru toți) și una **profund personală** (imagini diferite în mintea fiecăruia)?

c. De ce crezi că autorul menționează detalii senzoriale sau emoționale specifice (plânsul unei copile, învelirea nepotului, pasiunea unui întreprinzător)?

d. În ce măsură literatura este o „armă" împotriva indiferenței sociale, având în vedere exemplele oferite în text?

3. Are literatura un rol în dezvoltarea personalității? Oferă exemple din experiența ta.

4. Poate literatura să înlocuiască experiența de viață reală în procesul de învățare a toleranței și în dezvoltarea empatiei? Motivează-ți răspunsul.

5. Crezi că literatura ne ajută să înțelegem mai bine suferințele și dorințele oamenilor? Motivează-ți răspunsul, în 50-100 de cuvinte, valorificând *Epistola Papei Francisc despre rolul literaturii* și un text literar citit de tine.

6. Studiază tabelul de mai jos. Oferă, pe baza experienței personale de lectură, câte un exemplu pentru fiecare rol și pentru fiecare modalitate de reprezentare artistică. Completează tabelul și cu alte roluri și exemple. Împărtășește ideile tale colegilor.

Rolul literaturii	Modul de reprezentare artistică
Document al epocii	Reflectarea traumelor, a războaielor și a schimbărilor de regim
Oglindă a societății	Personajul ca produs al clasei sociale, al tradițiilor și al mentalităților; reflectarea transformărilor sociale și morale ale societății
Confesiune	Transpunerea experiențelor personale
Intertextualitate (relație de influență, de dialog între texte)	Reinterpretarea unui text în alt text; imitarea unor opere (cu scopul de a le omagia, de a le parodia etc.)

2. Teme și motive literare

Prelectură

1. Realizează un inventar al temelor pe care le-ai găsit până acum în textele literare citite sau studiate în anii de gimnaziu. Ce elemente te-au ajutat în identificarea acestor teme?

2. În ce alte arte ai regăsit temele notate mai sus? Dă câteva exemple. De ce crezi că acestea sunt comune mai multor arte?

Învăț

Tema literară este aspectul cel mai important dintr-un text, ideea centrală pe care un autor o transpune în creația sa. Cel mai des întâlnite teme literare sunt iubirea, natura, trecerea timpului, călătoria, adolescența, condiția umană, istoria. Uneori, un text literar are mai multe teme, una fiind dominantă.

Tema literară se reflectă în ideile transmise de autor, care exprimă gânduri, emoții, sentimente, observații despre viață, experiențe, valori etc. Identificând **ideile** și făcând corelații între ele, dar și între ceea ce spune textul și ce știm noi despre lume, putem formula **mesajul/semnificația** textului.

Motivul literar este unitatea minimală a textului, care conturează tema și susține mesajul. Poate fi redat explicit în text, printr-un cuvânt ori printr-o expresie, sau se poate desprinde dintr-o imagine, o stare, o situație etc.

Exemple de motive literare:

- situații (încercările la care este supus eroul din basme, metamorfoza – schimbarea personajului);
- emoții/sentimente (dorul, suferința, bucuria);
- obiecte (oglinda, ceasul);
- maxime/aforisme (*fortuna labilis* – soarta schimbătoare, *fugit irreparabile tempus* – curgerea ireparabilă a timpului, *carpe diem* – trăiește clipa);
- numere simbolice (în basme – 3, 7, 9, 12);
- personaje (Făt-Frumos, cuplul adamic etc.).

De exemplu, tema naturii se poate concretiza prin motive literare precum codrul, teiul, lacul ș.a.

Un motiv literar care se repetă într-un text, uneori în toată opera unui autor sau în diferite opere aparținând aceleiași perioade literare, devine **laitmotiv**: lacul (Mihai Eminescu).

Lecturi succesive

▶ **Citește cu atenție următoarele două poezii, una, publicată în volum în 1883, iar cealaltă, în 2021.**

Textul 1

Peste vârfuri

de Mihai Eminescu

Peste vârfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte.

De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine-ntorn?
Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vreodată?

Textul 2

Floarea copilăriei

de Simona Popescu

Pămătuf de păpădie
încă nu e vremea bună
să se-arate, aurie, pe câmpie.
Să n-o rupi, s-o lași acolo, e păcat,
că-n pahar se ofilește
de îndat.
Dacă-o lași unde-i e locul
se preface-n glob de puf.
– Sferă-sinteză –
Doar vântul mușcă din ea
sau vreo roșie cinteză.

Glob fragil, glob de puf, glob regal
în minte te-i legăna
adunat, nu risipit
și real și ireal.

Mihai Eminescu (1850-1889) se naște la Botoșani și își petrece copilăria la Ipotești, acolo unde se află și Casa Memorială „Mihai Eminescu". Debutează în 1866 cu poezia *De-aș avea*, publicată în revista *Familia*. Are o intensă activitate literară (ca poet și prozator) și jurnalistică (în calitate de redactor al ziarului *Timpul* și al altor publicații), fiind considerat unul dintre cei mai importanți scriitori români. Scrie lungi poeme filozofice despre nașterea și moartea Universului (*Scrisoarea I*), creează imaginea geniului (*Luceafărul*, *Scrisoarea I*), redă în literatură pasiunea pentru folclor și pentru istorie (*Făt-Frumos din lacrimă*, *Scrisoarea III*), descrie iubirea absolută ca sursă de cunoaștere și de salvare sufletească deopotrivă (*Floare albastră*, *Lacul*).

Simona Popescu (născută în 1965, la Codlea, în județul Brașov) este o scriitoare contemporană. Debutează în 1990 cu volumul *Xilofonul și alte poeme*. Printre operele sale se numără și *Juventus și alte poeme* (poezie, 1994), *Exuvii* (roman, 1997), *Noapte sau zi* (poezie, 1998). Poezia *Floarea copilăriei* face parte din volumul *Cartea plantelor și animalelor* (2021), în care vocea lirică trăiește cu uimire aceste miracole ale existenței, plantele și animalele. Alte teme ale volumului sunt timpul, prietenia, dragostea. În plus, cartea Simonei Popescu se înscrie în una dintre cele mai noi direcții literare, și anume ecopoezia/*ecopoetry*, prin care se dezvoltă mesaje artistice legate de diverse aspecte ale ecologiei.

Aplic

1. Formulează răspunsuri pentru întrebările de mai jos. Apoi, numește tema/temele fiecărei poezii.

- **a.** Ce ai înțeles din texte la prima lectură?
- **b.** Ce câmpuri lexicale poți identifica în poezia semnată de Mihai Eminescu? Dar în cea scrisă de Simona Popescu?
- **c.** Ce cuvânt descrie cel mai bine atmosfera sugerată în fiecare text?
- **d.** Ce stări și sentimente transmite primul text? Dar al doilea?
- **e.** La ce se referă titlul celor două texte? Ce legătură există între acestea și conținutul poeziilor?

2. Notează, din fiecare text, două motive literare care particularizează tema/temele.

3. Prezintă, în 20-30 de cuvinte, câte o imagine artistică din textul 1, respectiv din textul 2, relevantă pentru tema predominantă.

4. Extrage și comentează două figuri de stil diferite din fiecare text dat, punctând maniera în care acestea accentuează/conturează tema. Dacă este nevoie, accesează manualul digital pentru a-ți reaminti figurile de stil învățate în gimnaziu.

5. Care este rolul interogațiilor retorice (întrebări adresate pentru a comunica o idee/atitudine, nu pentru a solicita un răspuns) din ultima strofă a poeziei *Peste vârfuri*? Alege cel puțin una dintre semnificațiile de mai jos sau propune alta, motivându-ți răspunsul.

- **a.** vocea poetică își exprimă melancolia și zbuciumul interior;
- **b.** sugerează tristețea profundă cauzată de singurătate;
- **c.** creează ideea că momentul de conexiune cu natura este irepetabil;
- **d.** dezvăluie acceptarea dureroasă a trecerii timpului.

6. Alege una sau mai multe dintre variantele propuse și detaliază răspunsul în circa 50 de cuvinte.

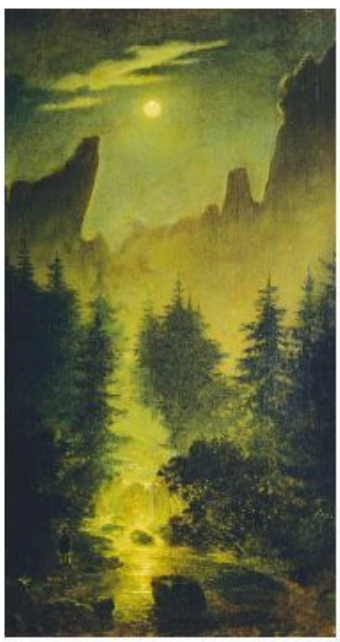
Succesiunea de metafore „glob fragil, glob de puf, glob regal", precum și perechea de antonime „și real și ireal" din finalul poeziei sugerează:

- **a.** efemeritatea vieții și a copilăriei;
- **b.** frumusețea naturii;
- **c.** fragilitatea existenței în general;
- **d.** nostalgia unei vârste de aur.

7. Pornind de la răspunsurile date anterior, formulează, în câte un text de cel puțin 50 de cuvinte, mesajul sau o semnificație a fiecărei poezii. Susține-ți răspunsul, valorificând minimum două secvențe din fiecare text.

Postlectură

1. Privește tabloul alăturat. Numește, pe baza acestuia, două motive sau elemente comune cu poezia *Peste vârfuri*.

Caspar David Friedrich, *Valea Uttewalde* (circa 1825)

2. Ce cuvânt/cuvinte ai alege pentru a descrie atmosfera acestui tablou? Motivează-ți răspunsul, urmărind atât compoziția tabloului, cât și culorile, contrastele cromatice etc.

3. Simona Popescu formulează o alegere etică ce poate părea surprinzătoare: păpădia nu trebuie ruptă („e păcat"), pentru că doar așa se transformă în glob de puf, adică își împlinește destinul. Altfel spus, frumusețea nu poate fi trăită pe deplin prin posesie, ci prin contemplare. Pornind de la acest aspect, redactează o pagină de jurnal, de cel puțin 100 de cuvinte, în care să prezinți un moment în care contemplarea (unui obiect, a unui lucru, a unei ființe sau a unei opere) te-a făcut să simți o emoție puternică.

4. Scrie un text, de aproximativ 150-200 de cuvinte, în care să răspunzi, la alegere, la una dintre următoarele întrebări:

- **a.** Poezia cu tema naturii ne poate învăța să respectăm mai mult mediul înconjurător?
- **b.** Care sunt asemănările și diferențele dintre reprezentarea naturii în poezia lui Mihai Eminescu și în cea a Simonei Popescu?

A. Jean-Baptiste Greuze, *Copilul răsfățat* (circa 1765)

B. Octav Băncilă, *La furat de mere* (sfârșitul secolului al XIX-lea – prima parte a secolului al XX-lea)

C. Thomas Benjamin Kennington, *Orfani* (1885)

3. Valori și viziune despre lume în literatură

Prelectură

1. De-a lungul timpului, tema copilăriei a fost reprezentată, în literatură și în artele plastice, în ipostaze variate, de la inocență, joc și libertate până la vulnerabilitate, suferință sau abandon. Urmărește cu atenție modul în care se constituie imaginea copilului/a copilăriei în lucrările artistice alăturate. Răspunde apoi la întrebările propuse.

A.

a. Ce culori sunt dominante? Ce sugerează acestea?

b. Cum este așezat copilul față de adult?

c. Ce exprimă gesturile și privirea copilului?

B.

a. Ce moment surprinde compoziția?

b. Ce sugerează cromatica lucrării?

c. Ce emoții/sentimente crezi că trăiesc personajele reprezentate?

C.

a. Ce atmosferă creează atitudinea copiilor și cromatica tabloului?

b. Ce emoții comunică privirile copiilor?

c. Ce evocă reprezentarea spațiului din jurul personajelor?

2. Ce transmite despre copilărie fiecare dintre tablourile analizate?

3. Asociază numele celor trei pictori cu viziunea specifică asupra copilăriei pe care o transmit în tablourile analizate.

Octav Băncilă	capriciu, alint, exces, încăpățânare, răsfăț
Jean-Baptiste Greuze	singurătate, vulnerabilitate, tăcere, abandon, tristețe
Thomas Benjamin Kennington	aventură, inocență, neastâmpăr, complicitate, candoare

Învăț

Viziunea despre lume în literatură și în celelalte arte reprezintă amprenta creatorului asupra temelor abordate. Aceasta reflectă modul original în care scriitorul interpretează realitatea, perspectiva subiectivă asupra aspectelor din opera sa și asupra vieții, în general. Este rezultatul intersectării unor factori, individuali și istorici, printre care: **valorile autorului** (dorința de libertate, compasiunea, grija față de natură, grija față de animale, adevărul etc.), **sensibilitatea sa** (neliniștea, lipsa de sens, optimismul, bucuria de a trăi ș.a.), **valorile și spiritul epocii** în care s-a format și a creat (curentele artistice, mentalitatea vremii, ideile pe care le susține ori pe care le combate). În operele literare, viziunea poate fi nostalgică, idealizatoare, comică, tragică, critică etc., reflectând modul în care autorul percepe și interpretează realitatea.

Viziunea despre lume se transpune, în operă, în diverse straturi, pornind de la alegerea subiectului și a categoriei sociale prezentate (nobili, burghezi, țărani etc.) și până la elementele de compoziție și de limbaj artistic (de exemplu, ordinea riguroasă și simetriile sugerează logică și control, pe când fragmentarismul sau asimetria exprimă neliniștea, dorința de a sfida regulile, nevoia de libertate).

Lecturi succesive

▶ **Citește cu atenție cele trei fragmente literare de mai jos.**

A. „Cum aș putea să aleg, din tot ce-a însemnat copilăria mea, ce mi-a plăcut cel mai mult și cel mai mult și ce mi-a displăcut cel mai mult, dintre toate jocurile și jucăriile mele, ale noastre? E ca și cum m-aș apuca să cern nisipul de la malul mării, în căutarea unei firimituri de cochilie cu un franjur albastru... [...]

Îmi plăcea să joc «Pititea» la bloc (sau «De-a v-ați ascunselea» – dar noi nu îi ziceam niciodată așa, ci «Pititea» – poate fiindcă eram la Pitești!), seara, în serile lungi de vară, când ne ascundeam printre garduri verzi și copacii din fața blocului și din curtea școlii învecinate, și mirosea puternic a trandafiri și era plin de mister și de câini și de umbre și stele."

(Veronica D. Niculescu, *Bile, bețe și cuvinte*, în vol. *Jocuri și jucării*)

B. „— Să-ți spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educația. Și nu știți dv., bărbații, cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație!

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:

— Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără!

— Ionel! strigă madam Popescu; Ionel! vin' la mama! [...]

— Sări, coniță! varsă spirtul! s-aprinde!

— Ionel! strigă iar mama, și se scoală repede să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe ușe, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea, luând o poză foarte marțială. Mama ia pe maiorul în brațe și-l sărută..."

(I.L. Caragiale, *Vizită*...)

C. „Gândul meu este ca mama să se întoarcă acasă. Un gând scurt de tot: mama acasă!

Te duci cu el, cu acest gând, la răscruce, noaptea. Italia nu-i atât de departe, dacă zbori cu avionul, dar gândul nu-i din oțel, el trece prin mii de alte gânduri asemănătoare, că toți copiii visează la întoarcerea mamelor și le roagă în gând să revină și atunci gândurile se încurcă, mamele se încurcă și cine știe a cui mamă este chemată de gândul tău și care copil fericit se bucură de venirea mamei. Ori gândul e prea slab și se usucă pe drum, ori ajunge fără vlagă, mama plânge trei minute pentru puii ei rămași acasă, își șterge lacrimile apoi cu colțul mânecii ori cu un șervețel de unică folosință și lucrează mai departe prin străini. Și apoi, gândul nu trebuie trimis la inimă, ci la cap. [...]

Așteptarea noastră, ca o boală mocnită, ca un virus insistent, care nu trece decât în apropierea părinților. [...] E suficient ca părinții să vină acasă și ne vindecăm pe loc, de toate bolile. Așteptarea ca o ploaie, după secetă. Suntem niște copii ofiliți, uscați de dor. Ca albia râului fără apă. Suntem îmbătrâniți de atâta așteptare responsabilă și matură și redevenim copii când vine mama."

(Liliana Corobca, *Kinderland*)

Aplic

1. Lucrează alături de colegul/colega de bancă. Numiți viziunea ilustrată de fiecare fragment (dramatică, comică, nostalgic-idealizatoare) și asociați cele trei texte cu tablourile discutate anterior.

2. Analizează cele trei texte, rezolvând cerințele de mai jos.

Textul A

a. De ce timpul, privit retrospectiv, pare prelungit și favorabil jocului?

b. Comentează rolul universului senzorial în evocarea copilăriei, pornind de la secvența „mirosea puternic a trandafiri și era plin de mister și de câini și de umbre și stele"?

c. Ce semnificație au adjectivele posesive din secvențele „copilăria mea" și „jocurile și jucăriile mele, ale noastre"?

Textul B

a. Realizează, pe baza fragmentului, un scurt portret al băiatului, precizând mijloacele de caracterizare.

b. Consideri că educația este doar obligația mamei? Argumentează.

c. Analizează contrastul dintre discursul solemn despre educație al mamei și comportamentul băiatului. Identifică o secvență sugestivă pentru această discrepanță.

Textul C

a. Identifică o secvență care sugerează maturizarea forțată a copilului și explică, în două-trei enunțuri, cum s-a ajuns în această situație.

b. Extrage din fragment termeni din câmpul lexical care exprimă dimensiunea sufletească.

c. Selectează și comentează o figură de stil care exprimă absența părinților.

Postlectură

▶ **Fii creativ/ă!** Scrie un scurt articol cu titlul *Copilăria are multe fețe*. Alege un fragment literar și o pictură dintre cele discutate, apoi redactează un text, de maximum 80 de cuvinte, prin care să prezinți o ipostază a copilăriei, dintr-o perspectivă nostalgic-idealizatoare, comică sau dramatică. Înainte de redactare, folosește un program de inteligență artificială: pornind de la ipostaza aleasă, cere-i să te ajute să anticipezi cum ar putea arăta copilul viitorului. Selectează o idee din dialog și integreaz-o în textul final.

1. Cella Serghi (1907-1992), scriitoare, publicistă, traducătoare

2. Mașină de tipar

3. Biblioteca Centrală Universitară „Carol I", București

4. Cititoare

4. Literatura ca instituție: aspecte de viață literară

Prelectură

1. Privește cu atenție imaginile alăturate. Dacă am elimina una dintre cele patru „verigi" (autorul, tehnologia de producție, biblioteca sau cititorul), ce crezi că s-ar întâmpla cu literatura?

2. Pe lângă biblioteci și tehnologia de producție, ce alte instituții sau organizații fac posibilă legătura dintre actul creației (autor) și actul lecturii (cititor)?

Învăț

Literatura nu înseamnă doar o formă de reprezentare a realității, ci și o instituție socială și culturală, prin care **autorul** și **cartea** își dovedesc valoarea artistică și impactul asupra publicului cititor. Ca instituție, literatura interacționează cu alte instituții culturale sau componente ale vieții literare, pe care le influențează și de care este influențată:

- **editurile** selectează autorii și operele pe care vor să le publice sau să le traducă, în funcție de profilul editorial și de anumite criterii (adaptarea la un anumit nivel de vârstă, tema abordată, vandabilitatea etc.);
- la rândul lor, editurile colaborează cu **tipografiile** pentru tipărirea cărților;
- **librăriile** comercializează cărțile;
- **bibliotecile** pun la dispoziția cititorilor cărți care pot fi citite în sediu sau împrumutate;
- **presa** (ziare, reviste etc.) și **critica literară** analizează valoarea operelor, stabilind ierarhii, scriind cronici de întâmpinare și studii literare;
- **grupările** (adesea, sub forma unor cluburi sau cenacluri ce reunesc oameni cu aceleași aspirații, cu un program estetic comun și, uneori, cu o publicație proprie) și **ideologiile literare** propun tehnici, teme, stiluri etc. pe care scriitorii să le urmeze; contribuie la diversitate;
- **academiile** și **premiile literare** oficializează succesul, aduc un plus de vizibilitate;
- **teatrul**: aduce la viață textul literar, popularizează idei, scriitori, artiști;
- **sistemul educațional**: canonizează textele (prin includerea lor în studiul literaturii în școală), transformându-le în „texte clasice".

În viziunea teoreticianului francez Pierre Bourdieu, **lumea literară/câmpul literar** funcționează ca „o lume economică pe dos": pentru a câștiga notorietate pe termen lung, autorul trebuie adesea să piardă pe termen scurt, adică să abandoneze ideea unui succes comercial imediat. Conform acestuia, valoarea unei cărți nu este intrinsecă, ci este produsul unei întregi „mașinării" sociale în care editorul, criticul și autorul colaborează pentru a pune în valoare opera. Pentru a urca în ierarhia lumii literare, scriitorii și editorii folosesc diferite resurse: capitalul cultural (cunoștințele, stilul etc.), capitalul simbolic (prestigiul, celebritatea, recunoașterea), capitalul social (apartenența la cercuri literare sau academice).

Tehnologia, globalizarea și dezvoltarea platformelor digitale au transformat radical modul în care scriem, publicăm și citim. Apariția e-bookurilor și a audiobookurilor a modificat experiența lecturii, iar platformele digitale au făcut ca literatura să ajungă mai ușor la un public larg și divers.

Viața literară s-a mutat din cafenelele închise (cum a fost *Capșa* din București) în spații publice largi, importante fiind acum festivalurile internaționale (precum FILIT – Festivalul Internațional de Literatură și Traducere din Iași). De asemenea, târgurile de carte sunt prilejuri unde se măsoară succesul comercial și se lansează noutățile literare.

Aplic

▶ **Citește cu atenție fragmentul de mai jos, apoi rezolvă cerințele.**

„[...] Pe aceeași stradă în pantă eram cu Camil Petrescu când ne-am întâlnit față în față cu un bărbat mai în vârstă, cu pasul greoi, cu părul alb, cu privirea întunecată, iscoditoare. O clipă am șovăit amândoi, dar, oprindu-se în același timp, Camil Petrescu mi l-a prezentat pe Lovinescu.

N-am să uit uimirea maestrului când a auzit numele meu:

— Autoarea *Pânzei de păianjen*?! Așa de tânără!

Parcă nu-i venea să creadă.

— Ce tânără ești!

Și privirea parcă spunea: Ce frumoasă ești!

— Am lăsat vorbă la librărie să vii la Cenaclu, la Sburătorul.

[...] despărțindu-ne de maestru, Camil m-a luat de mână și a intrat cu mine în prima cofetărie care ne-a ieșit în cale, ceea ce nu intra în obiceiul lui.

— Să nu uiți ziua asta, mi-a spus, când ne-am așezat la masă. Vreau să înțelegi toată importanța ei. Să știi că-și drămuiește foarte bine cuvintele și admirația. La Sburătorul, când vine un ministru care nu are talent, dar se crede scriitor, găsește un scaun mai lângă ușă, dar când intră un băiat cu pingelele[1] rupte, dar are talent, e primit cu brațele deschise și i se dă un scaun lângă birou."

(Cella Serghi, *Pe firul de păianjen al memoriei*)

[1]**pingea** – bucată de talpă folosită pentru a înlocui partea anterioară a tălpilor uzate.

1. În încercările lor de evoluție și de recunoaștere, scriitorii au, întâi de toate, nevoie de un mediu care să îi valideze și să îi promoveze. Începutul carierei este marcat, adesea, de întâlnirea cu un mentor, care poate fi un alt scriitor sau un critic literar, așa cum a fost, în perioada interbelică, Eugen Lovinescu, care a patronat cenaclul Sburătorul. Ce emoții trăiesc Cella Serghi și criticul literar Eugen Lovinescu la prima lor întâlnire? Ce îl impresionează pe Lovinescu?

2. Ce operă a făcut-o cunoscută pe Cella Serghi?

3. Cum explică scriitorul Camil Petrescu ierarhia valorilor de la cenaclul Sburătorul? Ce contează mai mult pentru Lovinescu: statutul social sau talentul?

4. Ce trăsătură de caracter a lui Lovinescu reiese din afirmația: „Să știi că-și drămuiește foarte bine cuvintele și admirația"? Crezi că aceasta este importantă pentru un mentor sau critic literar?

5. Ce instituții precizate în text contribuie la configurarea unui *câmp literar*?

Proiect în echipe

Drumul spre glorie al unui scriitor

▶ **Sarcina de lucru**

Realizați un proiect în care să analizați mecanismele care duc la recunoașterea unei opere literare.

▶ **Timpul de realizare a proiectului: două săptămâni**

▶ **Pașii pentru pregătirea proiectului**

Săptămâna 1

- Clasa se împarte în grupe de câte patru elevi. Fiecare grupă alege un autor contemporan (Ana Blandiana, Gabriela Adameșteanu, Liliana Corobca, Mircea Cărtărescu, Augustin Cupșa, Simona Popescu etc.) sau unul clasic (Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Ion Creangă, Cella Serghi, Hortensia Papadat-Bengescu etc.) și analizează o operă care a ajuns să fie recunoscută. Fiecare membru al echipei va primi un rol dintre cele de mai jos și va rezolva sarcinile.

  Editorul
  - Fă o scurtă prezentare a editurii la care a publicat autorul.
  - Prezintă cum arată coperta, ce spune textul de prezentare de pe coperta a patra și, dacă este cazul, cine a scris prefața și ce rol are aceasta.

  Criticul literar
  - Identifică cine a scris despre această carte. A fost recenzată? Unde?
  - Arată, dacă este cazul, ce premii a câștigat autorul.

  Profesorul
  - Verifică dacă autorul a apărut în manuale, în subiecte de examene naționale/de admitere la facultate.
  - Identifică ce valori transmite autorul/opera, încercând să stabilești de ce este studiat în mediul școlar.

  Agentul literar (reprezentantul scriitorului)
  - Analizează imaginea publică a autorului (cum se prezintă, cum se comportă, cum vorbește etc.).
  - Arată cum își construiește scriitorul imaginea în *câmpul literar*. Se prezintă ca un artist rebel sau ca un intelectual dintr-un anume grup literar?

- Centralizați materialele, grupați-le și stabiliți, la nivel de echipă, forma pe care o va avea proiectul.

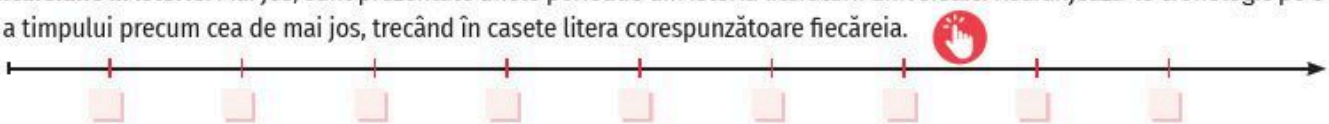
Săptămâna 2

- Redactați proiectul sub forma unei prezentări digitale sau letrice. Menționați toate sursele folosite.
- Fiecare grupă va prezenta proiectul în fața clasei.
- Proiectul va fi evaluat după următoarele criterii: corectitudinea informațiilor (3 puncte), folosirea unor surse de documentare variate (3 puncte), argumentarea ideilor (2 puncte), modul de prezentare și originalitatea (1 punct). Se acordă un punct din oficiu.

5. Literatura ca parcurs istoric

Prelectură

▶ **Incursiune în istorie.** Mai jos, sunt prezentate unele perioade din istoria literaturii universale. Rearanjează-le cronologic pe o axă a timpului precum cea de mai jos, trecând în casete litera corespunzătoare fiecăreia.

a. Renașterea (≈ secolele XIV-XVI) – **Omul devine centrul lumii**.
- Autori: Miguel de Cervantes, William Shakespeare; Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce
- Trăsături: redescoperirea Antichității, interes pentru om
- Scopul literaturii: educarea omului

b. Antichitatea greco-romană (≈ secolele VIII î.H. – V d.H) – **Lumea este guvernată de forțe superioare**.
- Autori: Homer, Eschil, Sofocle, Vergiliu, Ovidiu
- Trăsături: mituri, eroi, credința în destin
- Scopul literaturii: modelarea idealurilor

c. Clasicismul (≈ secolul al XVII-lea) – **Arta trebuie să fie rațională și disciplinată**.
- Autori: Molière, Jean Racine
- Trăsături: ordine, reguli, echilibru, rațiune
- Scopul literaturii: educarea prin rațiune

d. Romantismul (≈ sfârșitul secolului al XVIII-lea – mijlocul secolului al XIX-lea) – **Sentimentul este mai important decât rațiunea**.
- Autori: Johann Wolfgang von Goethe, Victor Hugo; Costache Negruzzi, Mihai Eminescu
- Trăsături: emoție, imaginație, extreme, natură, idealizare, individualism, personaje cu trăsături excepționale
- Scopul literaturii: confesiune și explorare a eului

e. Modernismul (≈ sfârșitul secolului al XIX-lea – mijlocul secolului al XX-lea) – **Realitatea este interioară și relativă**.
- Autori: Franz Kafka, Marcel Proust; Camil Petrescu
- Trăsături: criză, ambiguitate, subiectivitate
- Scopul literaturii: analiza psihologică

f. Evul Mediu (secolele V-XV) – **Dumnezeu este centrul Universului**.
- Autori: Dante Alighieri, François Villon
- Trăsături: teocentrism (concepție potrivit căreia Dumnezeu se află în centrul preocupărilor umane), dogmatism (atitudine bazată pe o dogmă, respingând îndoiala și critica), idealul cavaleresc, poezia trubadurilor (poeți care își recită versurile acompaniați de un instrument muzical)
- Scopul literaturii: moralizarea

g. Realismul (mijlocul secolului al XIX-lea – sfârșitul secolului al XIX-lea) – **Lumea trebuie prezentată obiectiv**.
- Autori: Honoré de Balzac; Ion Creangă, Ioan Slavici
- Trăsături: teme sociale, analiză psihologică (a gândurilor, a trăirilor etc.), viața cotidiană, descrierea omului obișnuit
- Scopul literaturii: oglindirea societății

h. Postmodernismul (≈ din a doua jumătate a secolului al XX-lea până în prezent) – **Nu există adevăr unic, totul este interpretabil**.
- Autori: Umberto Eco, Jorge Luis Borges; Mircea Cărtărescu
- Trăsături: joc, ironie, intertextualitate, amestec de stiluri
- Scopul literaturii: problematizarea adevărului, demitizarea valorilor absolute

i. Iluminismul (≈ secolul al XVIII-lea) – **Rațiunea poate schimba societatea**.
- Autori: Voltaire, Jean-Jacques Rousseau; Școala Ardeleană (Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior)
- Trăsături: critică socială, încredere în om, în rațiune și în educație
- Scopul literaturii: cultivarea spiritului critic și satiric

Învăț

Literatura a fost mereu legată de schimbările istorice, sociale, culturale și s-a raportat la mentalitățile epocii. De-a lungul timpului, s-au succedat **perioade**, **școli literare/culturale** și **curente literare**, care sunt o formă de organizare a literaturii în funcție de asemănări ce privesc **viziunea despre lume**, **estetica** și **tematica**. Fiecare epocă preia ceva de la cea anterioară (păstrează modele), dar presupune și o ruptură, o metamorfoză sau o inovație față de aceasta (aduce idei originale).

În prezent, delimitările dintre perioade sunt mai flexibile decât în trecut. Vorbim despre **orientări simultane** și **diverse**, despre o **literatură hibridă**, în care se amestecă specii literare, în care există și literatură digitală, texte interactive.

Și în literatura română se regăsesc manifestări specifice acestor curente literare și se constată încercări de sincronizare cu literatura din alte spații culturale. Decalajul istoric și diferențele tematice și de abordare față de alte țări sunt cauzate de aspecte sociale, politice, religioase.

Aplic

1. Asociază corect imaginile din partea dreaptă cu epoca pe care o ilustrează: Antichitatea, Evul Mediu, Renașterea, romantismul, realismul.

2. În romanul *Ochii Monei* de Thomas Schlesser, o fată de 10 ani descoperă că are o boală care o va face, curând, să orbească. Bunicul ei, dorind să o ajute să-și facă o „rezervă de frumusețe", o duce, timp de un an, la trei muzee din Paris, unde o învață să descifreze arta. Citește fragmentul de mai jos, referitor la primul lor studiu, fresca[1] lui Sandro Botticelli, un pictor renascentist, apoi răspunde la întrebări.

„— [...] Artistul a executat fresca pe la 1485. Prin urmare, n-a făcut-o pentru pereții Luvrului, ci pentru aceia ai unei vile din Florența [...], un oraș din Italia [...], leagănul a ceea ce se numește Renaștere. În secolul al XV-lea, [...] Florența a cunoscut o efervescență extraordinară. [...] Și, vezi tu, niște ordine religioase, niște înalți dregători politici și chiar niște simpli cetățeni, dintre cei mai sus-puși în ierarhia socială, au vrut să-și utilizeze cu folos averea și să-și arate prestigiul sprijinind creația contemporanilor. Se spune despre ei că erau niște mari mecena. Așadar, anumiți pictori, sculptori, arhitecți au profitat de încrederea acestora și de mijloacele ce le erau puse la dispoziție, ca să creeze tablouri, statui sau clădiri incredibil de frumoase.

Sandro Botticelli, *Venus și cele trei Grații oferind daruri unei tinere* (1483-1486)

— Pun prinsoare că erau din aur...

Nu tocmai. Existau, într-adevăr, în Evul Mediu, tablouri foarte frumoase, acoperite cu foițe de aur din belșug. [...] În Renaștere însă, pictura se descotorosește treptat de efectul de strălucire a auriturilor, încercând să redea cât mai bine realitatea, așa cum o vedem, cu peisajele ei, cu unicitatea chipurilor, cu animalele, mișcarea ființelor, a lucrurilor, a cerului și a mării. [...] Cortegiul celor patru femei din stânga este compus din Venus și cele trei Grații. Sunt niște divinități generoase. Și oferă un cadou [...] unei fete. Cele trei Grații sunt niște alegorii[2], Mona: nu există în viața adevărată și n-o să te întâlnești niciodată cu ele, dar reprezintă niște valori importante. Se spune că întruchipează cele trei etape care fac din noi niște ființe sociabile și primitoare [...]. Prima constă în a ști să dai, cea de-a treia în a ști să dai înapoi. Iar, între ele, există una fără de care nimic nu e posibil, care e un soi de cheie de boltă, o cheie de boltă pe care se sprijină întreaga natură umană.

— Care, Dade?

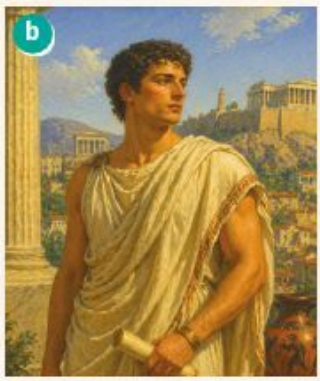
— [...] Tânăra din dreapta [...] primește un cadou. Iar asta e fundamental. Să știi să primești. Mesajul acestei fresce este că trebuie să înveți să primești, că natura umană, ca să fie în stare de lucruri măreațe și frumoase, trebuie să fie pregătită să accepte: să accepte bunăvoința celuilalt, dorința lui de a face plăcere, să accepte ceea ce nu are și ceea ce ea încă nu este. Cel care privește va avea întotdeauna ocazia să înapoieze, dar, ca să înapoiezi, adică să dai din nou, e obligatoriu să fi fost capabil să primești."

[1] **frescă** – pictură murală decorativă, de dimensiuni mari.
[2] **alegorie** – procedeu artistic constând în exprimarea unei idei abstracte prin mijloace concrete.

a. Despre ce perioadă culturală se discută în fragment?
b. Ce fel de personaje reprezintă pictura renascentistă?
c. Care sunt valorile pe care le transmite fresca?
d. Consideri că ideea de reciprocitate (a da – a primi – a înapoia) este importantă? Motivează în 50-70 de cuvinte.

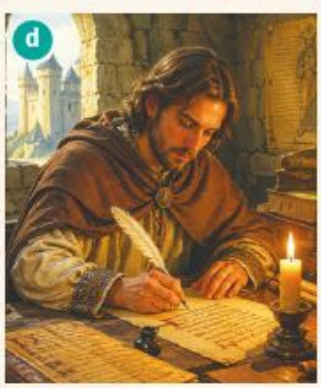
3. Discută în clasă despre avantajele studierii literaturii ca parcurs istoric.

Mihail Kogălniceanu

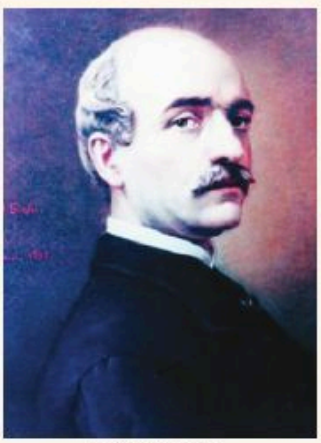

I.L. Caragiale

Miron Costin

Ioan Slavici

Dimitrie Cantemir

Ion Creangă

Vasile Alecsandri

6. Literatura ca spațiu de creație: biografii ale scriitorilor

Prelectură

▶ **Citește câteva curiozități despre scriitorii pe care urmează să îi studiezi în clasa a IX-a.**

a. Încearcă să identifici autorii despre care este vorba, folosind informațiile pe care le știi din anii școlari anteriori, bazându-te pe texte citite sau consultând surse credibile de pe internet. Asociază numele autorilor identificați cu portretele alăturate.

- A studiat în Polonia, scriind și în limba acestei țări. A fost acuzat de complot și executat din ordinul unui domnitor.
- A compus zeci de piese în stil oriental și a inventat un sistem propriu de notație pentru muzica turcească. Cunoștea mai multe limbi străine, printre care turca, greaca, latina, araba și persana.
- A fost prim-ministru și prieten cu A.I. Cuza. La 53 de ani, a fost provocat la duel de un tânăr ofițer, dar a reușit să evite conflictul.
- A fost preot 12 ani, apoi a fost răspopit (caterisit) pentru că-și părăsise soția, își tunsese părul și barba, ca mirenii (cei care nu erau clerici), trăsese cu pușca în ciorile de pe biserică, jucase cărți și mersese la teatru. Pentru a câștiga bani, a deschis o tutungerie. Îi plăceau mult băutura și mâncarea, fapt ilustrat de unele dintre personajele sale.
- A deținut și administrat o berărie în București. A fost dat în judecată pentru plagiat, dar a câștigat procesul; cel care l-a acuzat a fost condamnat pentru defăimare. S-a exilat voluntar la Berlin.
- A fost închis aproximativ un an la Penitenciarul Văcărești, pentru acuzațiile de colaborare cu autoritățile germane din timpul ocupației Bucureștiului din Primul Război Mondial.
- A fost îndrăgostit de Elena Negri, cu care a avut o relație timp de câțiva ani. Moartea ei prematură, probabil din cauza tuberculozei, l-a afectat, aspect evident în opera sa literară.

b. Pe care dintre oamenii descriși mai sus ți-ar fi plăcut să îi cunoști personal? De ce?

Învăț

Jurnalul intim, autobiografia, eseurile, memoriile, corespondența sunt forme ale literaturii subiective, care contribuie uneori la înțelegerea operei ficționale.

Biografismul reprezintă o metodă de interpretare literară care explică opera prin raportare la viața autorului (experiențe, contexte istorice, relații personale, situații-limită, idei etc.). Această metodă a fost susținută de criticul francez Charles Augustin Sainte-Beuve, care afirma că, pentru a înțelege o operă, este nevoie să cunoaștem autorul său. Pe de altă parte, scriitorul Marcel Proust a susținut că opera este expresia unui *eu profund* (artistul, conștiința creatoare), diferit de *eul biografic* (omul social, fizic).

La noi, unii critici literari resping ideea legăturii între viață și operă, iar alții, ca Eugen Simion, îi dau dreptate lui Sainte-Beuve: „Și, apoi, cine scrie memoriile, autobiografiile... a cui operă este opera nonfictivă, opera de confesiune: a eului profund (eul pur) sau a detestabilului eu biografic?".

Biografismul se bazează pe ideea că opera reflectă viața autorului, direct sau indirect. Premisa acestei abordări este că, adesea, experiențele reale devin surse de inspirație literară, că multe personaje au modele în realitate, iar problematica operelor este strâns legată de contextul istoric în care sunt create. Totuși, această viziune presupune riscul de a interpreta reducționist, simplist opera, de a ignora rolul imaginației sau forța ficțiunii. De aceea, astăzi, biografismul este folosit cu prudență, împreună cu alte metode de interpretare.

Aplic

1. Citește fragmentul următor, apoi răspunde la cerințele date.

„Dar destul cu Eminescu. M-am trezit prea târziu ca să-l cunosc, așa cum m-am născut prea târziu pentru Dante, Shakespeare, Kafka sau Joyce. Prea târziu pentru Arghezi. [...] Aș vrea enorm de mult să pot trăi măcar câteva ore în preajma oamenilor pe care-i admir cel mai mult, să-i privesc, să-i ascult, să mă bucur de omenescul și supraomenescul lor.

Este cu neputință să înțelegi un om doar după scrierile, muzica, pictura, filmul sau arhitectura produse de el. [...] Dacă n-ai trăit în preajma lui da Vinci, dacă nu i-ai privit trăsăturile feței, dacă nu ai făcut contact ochi în ochi cu el, poți și tu crede că pictura lui s-a făcut singură, inspirată de o putere de deasupra noastră [...]. E adevărat că în toți creatorii lucrează o mare putere incontrolabilă (o putem numi inspirație, inconștient, muză, daimon[1] sau în orice alt fel), dar, în același timp, fiecare are, asemenea unui instrument muzical, timbrul său, care e amestecat inextricabil[2] cu vocea, cu trăsăturile, cu comportamentul, [...] cu prejudecățile artistului.

Acestea, și nu inspirația sunt interesante pentru mine, partea umană care dă căldura și emoția operei. De multe ori acest omenesc-prea-omenesc lucrează împotriva perfecțiunii actului creator, dar cine spune că ne atrage la o operă perfecțiunea? Personal, mă atrage pielița umană, cu alunițele ei, cu impuritățile ei, de peste marmura perfectă a inspirației. De aceea sunt mare cititor de jurnale, scrisori, mărturii despre autorii pe care-i iubesc. Găsesc de multe ori mai multă forță și autenticitate în «mâzgălelile» lor făcute pentru ei înșiși și nedestinate publicului – schițe, note, însemnări aruncate pe foaie –, decât în operele finite, cu care, de altfel, acestea se amestecă, de multe ori, indiscernabil[3]."

(Mircea Cărtărescu, *Creionul de tâmplărie*)

[1] **daimon** – (în mitologia greacă) zeitate sau spirit călăuzitor.
[2] **inextricabil** – de neînțeles.
[3] **indiscernabil** – care nu poate fi deosebit de un lucru de același fel.

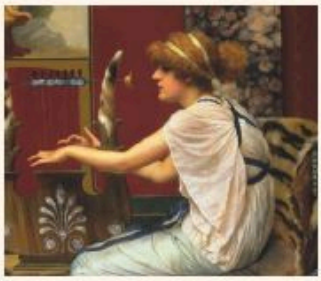
a. De ce merită citite biografiile, jurnalele, scrisorile autorilor, în opinia lui Mircea Cărtărescu? Formulează trei motive, așa cum reies din lectura fragmentului.

b. În ce măsură crezi că ajută la interpretarea unei opere cunoașterea datelor despre autor și despre lumea în care a trăit? Susține-ți opinia cu un exemplu.

2. Există mulți autori care au scris jurnale. De exemplu, Titu Maiorescu a ținut un jurnal de la 15 ani (din 1855) până la moarte (în 1917). Scriitori importanți, precum Virginia Woolf sau Franz Kafka, explică, în jurnalele lor, propria viziune despre scris. Alții, ca Simone de Beauvoir, Jeni Acterian, Alice Voinescu, Mihail Sebastian, Regina Maria a României, scriu jurnale cu un puternic impact social. *Jurnalul Annei Frank* este un exemplu de jurnal literar prin care se ilustrează o epocă, dar și o dramă individuală. Alege să citești unul dintre jurnalele celor menționați și explică, apoi, rolul acestuia, fie ca document istoric, social, prin descrierea fidelă a unei epoci, fie ca instrument prin care semnificațiile operelor ficționale sunt îmbogățite cu explicații contextuale.

Regina Maria a României

John William Godward, *Erato cântând la liră* (1895)

ȘTIAI CĂ...?

Conform mitologiei grecești, inspirația artistică vine de la cele nouă muze, fiicele zeiței memoriei, Mnemosina, și ale lui Zeus.

În scrierile lor, vechii greci începeau adesea cu invocarea muzei: „Cântă, zeiță, mânia ce-aprinse pe Ahil-Peleianul" (Homer, *Iliada*).

Erato era muza poeziei de dragoste, fiind reprezentată în artele plastice cu o liră în mâini.

Euterpe era muza poeziei lirice și ocrotitoarea muzicii, fiind înfățișată cu un flaut.

Simon Vouet, *Euterpe, muza muzicii și a poeziei lirice* (circa 1630)

7. Literatura ca tablou al genurilor

Prelectură

▶ La nivelul clasei, formați trei grupe. Fiecare echipă va ilustra un subiect sau o temă comună – de exemplu, furtuna – în forme și structuri textuale diferite, corespunzătoare perspectivei repartizate de mai jos. Rezultatele obținute vor fi prezentate în fața clasei.

1. Perspectiva lirică: „Furtuna din mine"
- **Sarcina**: elevii primesc o foaie de hârtie pe care este desenat conturul unui om și vor scrie în interiorul conturului metafore sau epitete care descriu sentimente/stări/gânduri ale cuiva care „tună" de furie sau este „inundat" de tristețe.

2. Perspectiva epică: „Supraviețuitorul"
- **Sarcina**: creează o scurtă succesiune de acțiuni petrecute în timpul unei furtuni, precizând timpul, spațiul, personajele.

3. Perspectiva dramatică: „Înainte de trăsnet"
- **Sarcina**: compune și interpretează un dialog între cel puțin trei personaje, desfășurat pe fundalul unei furtuni, ale cărei zgomote (tunete, ploaie) sunt reprezentate de ceilalți elevi din grup.

Învăț

Genul liric

Genul liric cuprinde totalitatea operelor care redau gândurile, ideile, sentimentele, atitudinile unei voci create de poet/poetă, voce care poate întruchipa un om nostalgic, un îndrăgostit, un melancolic etc.

Forma predominantă a genului liric este în versuri (poezie lirică).

Etimologic, termenul *poezie* provine din limba franceză (*poésie*), unde a pătruns prin latinescul *poesis* (la rândul său, provenit din grecescul *poíēsis* – *creație*). Cuvântul *liric* provine tot din franceză (*lyrique*, derivat din *lyre*). În latină și greacă, *lyra* desemna instrumentul muzical cu coarde numit *liră*. În Antichitatea greacă, primele creații de acest gen erau recitate cu acompaniament muzical de liră.

Lirismul se referă la transmiterea într-o operă artistică **a gândurilor, a sentimentelor, a emoțiilor** și **a dorințelor**.

Poezia lirică se bazează pe două elemente importante:
- **forma**: asociată, de regulă, cu elementele de versificație (ritmul, rima, măsura), figurile de stil și sonoritatea cuvintelor;
- **conținutul**: asociat cu temele, ideile, emoțiile și mesajul transmis.

Textul liric are câteva trăsături principale:
- exprimă **gânduri**, **sentimente**, **stări** și **viziuni despre lume**, **despre artă**;
- vocea care transmite mesajul se numește **voce poetică/lirică** și poate fi recunoscută prin **mărci lexico-gramaticale ale subiectivității** (verbe și pronume la persoana I și a II-a, enunțuri exclamative și interogative, interjecții);
- modul principal de expunere/tiparul textual predominant este **monologul liric**, adică o confesiune sau o adresare;
- **limbajul** este **expresiv**, bogat în figuri de stil, imagini artistice și elemente care dau textului muzicalitate.

În funcție de conținut, de structură și de întindere, textele lirice pot fi încadrate în diferite **specii literare**: elegie (ton melancolic), epistolă (formă de scrisoare, subiect filozofic, moral sau artistic), pastel (descriere a naturii), meditație (reflecții asupra lumii), sonet (formă fixă), romanță (conținut sentimental), doină (creație populară, sentimente de dor, jale etc.) ș.a.

Lecturi succesive

▶ **Citește poezia.**

Iubirii

de Nina Cassian

Cad în genunchi și-ți mulțumesc, iubire,
Pentru aceste zilnice semnale
Și voci ale mărinimiei tale
Cu care-mi umpli sufletu-n neștire.

Cad în genunchi și-ți mulțumesc, iubire,
Pentru înaltul pact ce ne unește,
Timbrat de-a fericirii stea subțire
– Și-ți mulțumesc și pentru desnădejde.

Constantin Brâncuși, *Sărutul* (1907-1908)

Aplic

1. Ce sentimente/stări/emoții transmite poezia Ninei Cassian? Alege din seria următoare sau propune alte răspunsuri: tristețe, nostalgie, entuziasm, incertitudine, admirație, detașare, regret, fascinație pentru exotism, iubire, optimism, luciditate.

2. Care este tema principală a textului poetic dat?
a. iubirea; **b.** trecerea timpului; **c.** singurătatea.

3. Precizează două motive literare care particularizează tema.

4. Cum se manifestă prezența vocii lirice în text? Exemplifică prin două mărci lexico-gramaticale.

5. Cui i se adresează poeta prin vocea lirică? Urmărește alternanța „eu" – „tu".

6. Numește figura de stil prezentă în primul vers, în structura vocativului. Arată, în două-trei enunțuri, semnificația acesteia.

7. Extrage două imagini artistice și explică ce emoții sau impresii îți transmit.

8. Notează două observații legate de prozodie (organizarea versurilor, măsură, rimă).

9. Comentează, în 30-50 de cuvinte, semnificația titlului poeziei.

10. Scrie un text, de minimum 100 de cuvinte, despre semnificația mesajului poeziei *Iubirii* de Nina Cassian. Vei avea în vedere numirea temei și a motivelor literare, comentarea a cel puțin două secvențe ilustrative pentru temă și explicarea rolului a două figuri de stil diferite, relevante pentru mesaj.

11. Argumentează, în minimum 150 de cuvinte, apartenența textului la genul liric, având în vedere cele patru trăsături principale învățate. În textul tău, vei include definirea genului, explicarea celor patru caracteristici și exemplificarea acestora. Vei ține cont de structura unei compuneri.

Pentru consolidare, rezolvă activitățile propuse în manualul digital.

Postlectură

▶ Citește cele trei fragmente din opera lui Ion Minulescu și observă cum este reprezentată iubirea în fiecare. Alege unul dintre acestea și realizează o carte poștală intitulată *Un semn de iubire*. Cartea poștală trebuie să aibă 60-80 de cuvinte și să conțină: o adresare directă către iubire sau către o persoană iubită; o emoție dominantă (bucurie, dor, melancolie, speranță sau nesiguranță); o imagine artistică inspirată de fragmentul ales (fereastră, floare, obiect fragil, tăcere etc.); o comparație sau o metaforă; un vers scurt care se repetă de două ori, ca un refren. Poți realiza cartea poștală pe hârtie/carton sau cu ajutorul unei aplicații (Canva, Prezi etc.).

Romanță fără muzică
„Că ne iubim – și-o știe lumea toată –
E-adevărat;
Dar cât ne vom iubi
Nici noi nu știm,
Nici lumea nu va ști...
Și nu va ști-o, poate, niciodată..."

Romanță fără ecou
„Iubire, bibelou de porțelan,
Obiect cu existența efemeră,
Te regăsesc pe-aceeași etajeră
Pe care te-am lăsat acum un an..."

Romanța ei
„Când vei vedea-ntre geamuri, la fereastră,
O cupă de cristal,
Și-n cupa de cristal, o floare-albastră –
Simbolul unui rendez-vous banal"

Învăț

Genul epic

Genul epic cuprinde totalitatea operelor care prezintă, sub formă de narațiune (în proză sau în versuri), o serie de întâmplări dintr-un anumit timp și spațiu, la care participă personaje, prin intermediul cărora autorul exprimă diferite idei, gânduri, sentimente, valori.

Cuvântul *epic* este împrumutat din limba franceză (*épique*), unde a pătruns prin latinescul *epicus* (provenit, la rândul său, din grecescul *epikós*, derivat de la *épos*, care înseamnă *cuvânt*, *zicere*).

Textul epic are următoarele particularități:

- apare o **instanță narativă**, adică un **narator** – cel care relatează, un „eu" (când povestește la persoana I), un „el" (când povestește la persoana a III-a), „o cameră de luat vederi" care înregistrează ceea ce se petrece;
- are la bază **narațiunea/diegeza**, care constituie un șir de fapte, întâmplări, gânduri, supoziții, mai vesele sau mai triste, tragice sau comice, cu sau fără însemnătate majoră – cu alte cuvinte, istoria sau conținutul poveștii;
- apar **personaje**, care fac sau spun ceva, se află sau nu în conflicte, vorbesc despre ele însele sau despre alții, își dezvăluie sau nu gândurile;
- faptele sunt plasate într-un **cadru spațio-temporal**.

În funcție de conținut, de structură și de întindere, textele epice pot fi încadrate în diferite **specii literare**: roman (întindere mare, multe personaje), nuvelă (întindere medie, cu un conflict puternic din viața unui personaj), povestire (întindere redusă, cu întâmplări relatate din perspectiva unui participant), schiță (întindere redusă, un singur episod narativ), basm (narațiune cu elemente fabuloase, care ilustrează lupta dintre bine și rău), fabulă (poveste cu personaje necuvântătoare, în care sunt satirizate defecte) etc.

Lecturi succesive

▶ **Citește fragmentul din romanul *Pânza de păianjen* de Cella Serghi.**

Pânza de păianjen

(fragment)

de Cella Serghi

Stingherită de singurătatea mea, m-am ridicat, ca să mă duc la mare. După mine, am simțit întorcându-se toate capetele, așa cum se întâmplase de dimineață. Purtam rochia albă de jerse de lână și mă simțeam neîngăduit de albă între toți negrii de acolo. Când am ajuns în dreptul digului, am auzit o muzică de patefon, acoperită de zgomotul valurilor. Pe o terasă de lemn înnegrit, care parcă scăpase de la foc, câteva perechi dansau. Mergeam către capătul promenadei, în bătaia vântului, care venea din toate părțile, cu ochii adânciți departe, în mare, când m-am lovit de două domnișoare, îmbrăcate în rochii de mătase înflorată. [...]

Cu spatele la mine, un om privea marea. Purta pantaloni gălbui, mototoliți, prăfuiți, o cămașă de pânză de culoarea nisipului și un pulover cenușiu, foarte gros, cum poartă pescarii, legat cu mânecile după gât. Nu l-am văzut la obraz.

A doua zi l-am găsit în același loc și în aceeași ținută. Pe lespedea de lângă far stătea, probabil, același grup care, în ajun, la aceeași oră, dansase pe terasă. Aveau între ei patefonul și același disc, cu melodia acoperită de zbuciumul valurilor. S-au uitat lung la mine, eu, în treacăt, la ei, apoi am coborât și m-am așezat pe o stâncă, să privesc marea. Deodată, am auzit: „Diana". Am întors capul, uimită. O fată din grupul cu patefonul s-a apropiat de mine și m-a întrebat prietenoasă, vioaie:

— Ce, nu mă recunoști, Diana? Eu sunt Mihaela Rădulescu. Așa de mult m-am schimbat?! Am fost colege în clasa a patra primară. În catalog, alături: Rădulescu – Slavu.

Încetul cu încetul, mi-am amintit de o fetiță oacheșă, cu breton. Michette! Ne-am pomenit tutuindu-ne, ca altădată.

— Hai, Diana, vii cu noi pe terasă, să dansăm.

Apoi s-a adresat bărbatului, pe care de două zile îl vedeam, din spate, în același loc, la aceeași oră.

— Pierrot, iar ai înlemnit aici?

El a întors capul, leneș, m-a privit surprins, apoi, către Michette:

— Hai să înotăm până la geamandură. [...]

— Pierrot a descoperit Mangalia, mi-a spus într-o zi Michette, cu toată seriozitatea. Și apoi, ca o taină: Știi, pornește noaptea înot, departe de tot... A spus despre tine: „Ce multă viață are Diana!" [...]

M-am gândit: „Ce puțin i se potrivește numele Pierrot! Ce frumos e Petre!" Am repetat de mai multe ori: „Petre". Mi se părea nou și de o frumusețe aspră și puțin tristă, așa cum era Mangalia toată.

Cu Petre Barbu nu făcusem cunoștință încă, deși eram la Mangalia de două săptămâni și cunoșteam toată lumea, și toată lumea se ocupa de mine. Odată cobora pe dig cu o droaie de copii după el. I-am surâs cu prietenie, mi-a zâmbit trist. Într-o zi, pe plajă, desena într-un bloc. M-am apropiat cu Michette, care a vrut să ne prezinte.

— Pierrot, vă cunoașteți?

Eram gata să întind mâna, să-mi spun numele. Credeam că o să și-l spună și el pe al lui, așa cum se obișnuiește. Dar el a mișcat din umeri, plictisit:

— Sigur, aici toată lumea se cunoaște.

N-am știut ce să răspund. M-am simțit prost. În ziua aceea mi-am repetat de multe ori în gând că nu-mi place

Petre Barbu, că nu-i inteligent, că-i stă bine jerpelit doar aici, la Mangalia, cu pantalonii aceia pe care își încearcă vopselele ca pe o paletă, dar că, la București, cu guler și cravată, trebuie să fie stângaci ca un ginere. Că, dacă n-ar fi înnegrit de soare, ar fi incolor, spelb (nu-mi plac blonzii), că nu-mi place părul lui aspru, ca o bidinea.

După-amiezele dansam după discuri de patefon pe terasa care dădea pe plajă și care ținea de o casă părăsită. Scândurile erau putrezite, rare, și printre ele se vedeau fâșii galbene de nisip. Noaptea dansam acolo, la lumina lunii sau numai a stelelor. Câteodată venea și Petre Barbu. Se așeza pe parmalâcul terasei, în colț, și privea marea sau se uita cum dansăm, și mi se părea că repetă în gând aceleași cuvinte pe care le spusese Michettei despre mine: „Câtă tinerețe!"

Odată mi-am luat inima în dinți, m-am dus la el și l-am întrebat, cuminte, dacă vrea să danseze cu mine. Eram sigură că mă va refuza, că nu vrea sau că nu știe să danseze. Dar a primit.

Aplic

1. Cine este instanța care comunică cititorului faptele în acest fragment?

a. un autor care își exprimă direct sentimentele de tristețe;
b. un narator-personaj, Diana, care povestește la persoana I;
c. un narator obiectiv, care nu se implică în acțiune;
d. un personaj secundar, care analizează relația dintre Diana și Petre.

2. Comentează primele trei enunțuri ale fragmentului. Precizează cine narează, la ce persoană sunt verbele și ce se povestește în această secvență.

3. Menționează două personaje prezente în fragment și relația dintre ele.

4. Alege seria care constituie coordonatele spațio-temporale ale acțiunii.

a. sentimentul de singurătate și melodia patefonului;
b. Mangalia, digul, terasa, marea și perioada vacanței de vară;
c. dialogul dintre cele două foste colege de școală;
d. diferența dintre localnici și vilegiaturiști.

5. Indică principalul mod de expunere/tipar textual folosit în secvența prezentării lui Petre Barbu. Ilustrează răspunsul printr-un citat potrivit.

6. Transcrie o secvență care conține dialog și explică rolul acesteia în desfășurarea acțiunii.

7. Care este tema fragmentului? Formulează răspunsul într-un enunț, valorificând o secvență din text.

8. Precizează două trăsături ale lui Petre Barbu, așa cum reies din perspectiva Dianei. Susține fiecare trăsătură prin câte o secvență semnificativă.

9. Explică, în 30-50 de cuvinte, de ce Diana își repetă că nu îi „place" Petre Barbu. Ce conflict interior sugerează reacția ei?

10. Prezintă, în 50-70 de cuvinte, sentimentul care se naște între Diana și Petre, având în vedere privirea, curiozitatea, refuzul inițial și dorința fetei de apropiere.

11. Argumentează, în 120-150 de cuvinte, apartenența fragmentului din *Pânza de păianjen* de Cella Serghi la genul epic, având în vedere următoarele caracteristici: naratorul, personajele și acțiunea plasată într-un anumit cadru spațio-temporal.

12. Scrie un text, de 80-100 de cuvinte, despre dragostea adolescentină, valorificând fragmentul dat. Vei avea în vedere emoția primei apropieri, curiozitatea față de celălalt și conflictul dintre ceea ce simte personajul și ceea ce încearcă să își spună.

Pentru consolidare, rezolvă activitățile propuse în manualul digital.

Postlectură

▶ Alege un alt text narativ în care apare motivul îndrăgostirii sau al primei apropieri. Identifică personajele, cadrul acțiunii și un gest sau o replică prin care este sugerată atracția. Explică, în 30-50 de cuvinte, prin ce se aseamănă experiența personajului ales cu cea a Dianei.

ȘTIAI CĂ...?

Epopeea lui Ghilgameș este cel mai vechi text literar păstrat din lume, datând din perioada 2100-1800 î.H. Descoperită abia în secolul al XIX-lea, în biblioteca unui rege asirian din Ninive, epopeea a fost scrisă pe 12 tăblițe de lut, cu caractere cuneiforme. Aceasta prezintă aventurile regelui Urukului, prietenia sa cu Enkidu și modul în care oamenii se raportează la natură, la destin, la dragoste și la alcătuirea lumii arhaice. Ghilgameș săvârșește fapte eroice, printre care uciderea unui monstru și a taurului ceresc trimis de zeița Inanna să-l ucidă, precum și călătoria în lumea subterană, în căutarea florii nemuririi.

Reprezentare probabilă a regelui Ghilgameș (713-706 î.H.)

Caravaggio, *Bacchus* (circa 1598)

ȘTIAI CĂ...?

- Teatrul își are originile în Antichitatea greacă, în serbările dedicate zeului vinului, Dionysos (Bacchus, în mitologia romană). În timpul acestora, se organizau banchete și procesiuni spectaculoase, se foloseau măști, se intonau ditirambi (imnuri în onoarea zeului) și aveau loc reprezentații teatrale.
- Tragedia a cunoscut o perioadă de maximă dezvoltare în secolul al V-lea î.H., prin creațiile marilor autori greci, a căror temă centrală era lupta omului cu destinul impus de zei: Eschil (*Perșii*, *Prometeu înlănțuit*), Sofocle (*Antigona*, *Oedip rege*), Euripide (*Andromaca*, *Troienele*). Ulterior, tragedia a fost adusă în prim-plan prin creațiile lui William Shakespeare (1564-1616) și ale scriitorilor francezi din secolul al XVII-lea, precum Jean Racine și Pierre Corneille.
- Teatrul este o artă sincretică, întrucât îmbină literatura, muzica, dansul și alte forme de manifestare artistică.

Învăț

Genul dramatic

Genul dramatic cuprinde totalitatea operelor literare scrise sub formă de dialog (în proză sau în versuri) și menite a fi reprezentate pe scenă. Termenul *dramaturgie* provine din franțuzescul *dramaturgie*, un derivat de la *drame* (*dramă*). În limba greacă, unde este utilizat pentru prima dată, termenul *drama* însemna *acțiune jucată pe o scenă*.

Textul dramatic are următoarele caracteristici:

- este destinat reprezentării pe scenă, într-un **spectacol teatral**;
- este organizat în **acte** și **scene** sau **tablouri**, care marchează schimbarea locului acțiunii, permit schimbul actorilor și al decorului etc.;
- tiparul textual predominant este **dialogul**;
- sunt prezente **indicații scenice** (**didascalii**), aflate, de regulă, între paranteze, care oferă informații despre acțiunea scenică, despre mimică, gesturi, atmosferă etc., contribuind la evoluția acțiunii și la construcția personajelor.

Genul dramatic cuprinde mai multe **specii**: tragedia (conflict puternic, final nefericit), comedia (provoacă râsul, ridiculizează), drama (conflicte puternice, amestec de elemente tragice și comice), vodevilul (comedie sau farsă, cu momente cântate), melodrama (amestec de scene de groază și de comedie), tragicomedia (conflict tragic, cu final fericit) ș.a.

Genurile și speciile literare formează **un sistem variabil în timp**, deoarece literatura evoluează odată cu societatea și cu modul în care oamenii scriu. Unele specii literare apar mai frecvent în anumite perioade, exprimând sensibilitatea acelei epoci, iar caracteristicile lor se pot modifica de-a lungul timpului.

Lecturi succesive

▶ În comedia *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale, Rică Venturiano este îndrăgostit de Zița și încearcă să vină noaptea la aceasta, dar greșește casa. Din cauza confuziei, ajunge în casa Vetei, sora Ziței, ceea ce provoacă un comic de situație bazat pe neînțelegere și pe reacțiile personajelor. Citește fragmentul extras din această piesă.

O noapte furtunoasă

(fragment)

de I.L. Caragiale

Actul II

Scena II

VETA și RICĂ VENTURIANO, apoi JUPÂN DUMITRACHE și IPINGESCU d-afară

RICĂ (*intră, se oprește pe prag, vede pe Veta în spate, răsuflă din adânc, pune mâna la inimă și înaintează în vârful degetelor până la spatele scaunului ei; cade în genunchi și începe cu putere*): Angel radios!

VETA (*dă un țipăt, se scoală și fuge în partea ceailaltă a scenii făcându-și cruce și scuipându-și în sân*): A!

RICĂ (*întorcându-se în genunchi spre partea unde a fugit ea*): Angel radios! precum am avut onoarea a vă comunica în precedenta mea epistolă, de când te-am văzut întâiași dată pentru prima oară mi-am pierdut uzul rațiunii; da! sunt nebun...

VETA: Nebun! (*strigând*) Săriți! Chiriac! Spiridoane!

RICĂ: Nu striga, madam, (*se târăște un pas în genunchi*) fii mizericordioasă! Sunt nebun de amor; da, fruntea mea îmi arde, tâmplele-mi se bat, sufăr peste poate, parcă sunt turbat.

VETA: Turbat?... Domnule, spune-mi degrab, c'aminteri, strig: cine ești, ce poftești, ce cauți pe vremea asta în casele oamenilor?

RICĂ (*se ridică și se apropie de dânsa tăindu-i drumul*): Cine sunt? mă întrebi cine sunt? Sunt un june tânăr și nefericit, care suferă peste poate și iubește la nemurire.

VETA: [...] Chiriac! Spiridoane! săriți! hoții!

RICĂ (*cu mâinile rugătoare*): Nu striga! nu striga! fii mizericordioasă; aibi pietate! M-ai întrebat să-ți spui cine sunt, ți-am spus. Mă întrebi să-ți spui ce caut... Ingrato! nu mi-ai scris chiar tu însuți în original?

VETA: Eu?

RICĂ: Da! (*se ridică*) Nu mi-ai scris să intru fără grijă după zece ceasuri la numărul 9, strada Catilina, când oi vedea la fereastră că se micșorează lampa? Iată-mă. M-am transportat la localitate pentru ca să-ți repet că te iubesc precum iubește sclavul lumina și orbul libertatea.

VETA: Adevărat, domnule, parol că ești nebun. Visezi; ți-am scris eu dumitale vreo scrisoare? Auzi obrăznicie! Știi dumneata cu cine vorbești?

RICĂ: Cum să nu știu? În van te aperi. Și tu mă iubești pe mine, nu mai umbla cu mofturi. Te-am văzut d'atunci seara de la „Iunion"... [...]

VETA (*a ascultat cu mult interes toată tirada lui Rică și-l întrerupe izbucnind de râs*): Ha! ha! ha! acu înțeleg eu tot! ha! ha! ha!

RICĂ: Râzi, râzi, ingrato, de amoarea mea?

VETA: Da cum, Doamne iartă-mă! să nu râz?... vezi bine că râz. Apoi știi dumneata cu cine vorbești?... mă cunoști?... știi bine cine sunt?

RICĂ: Cum să nu știu! tu ești angelul visurilor mele, tu ești steaua, pot pentru ca să zic chiar luceafărul, care strălucește sublim în noaptea tenebroasă a existenții mele, tu ești...

VETA (*care trece la lampă, îi mărește focul și se pune cu chipul în bătaia luminii*): Zău? ia uită-te bine! (*râde*)

RICĂ (*foarte încurcat, se scoală de jos și se dă înapoi împiedicându-se*): Madam! să am pardon! scuzați! Cocoană! considerând că... adică, vreau să zic, respectul... pardon...

Aplic

1. Cine sunt personajele care apar în fragmentul dat?
2. Unde se desfășoară acțiunea și ce elemente din text indică spațiul scenic?
3. Ce confuzie stă la baza întâlnirii dintre Rică Venturiano și Veta?
4. Ce sentiment pretinde Rică Venturiano că trăiește? Exemplifică printr-o replică potrivită.
5. Cum reacționează Veta la apariția lui Rică? Ce indică reacția ei despre situația scenică?
6. Găsește o indicație scenică din fragment și arată rolul acesteia.
7. Ce efect comic produce faptul că Rică îi vorbește Vetei ca și cum ar fi Zița?
8. Prin ce se deosebește iubirea din acest fragment de iubirea prezentată în poezia *Iubirii* de Nina Cassian sau în fragmentul din *Pânza de păianjen* de Cella Serghi?
9. Explică, în 50-70 de cuvinte, modul în care tema iubirii este tratată comic în fragmentul dat.
10. Argumentează, în aproximativ 100 de cuvinte, apartenența fragmentului din *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale la genul dramatic, având în vedere două caracteristici.

Pentru consolidare, rezolvă activitățile propuse în manualul digital.

Postlectură

▶ Realizează un tabel recapitulativ (cu trei coloane) care să conțină definiția fiecărui gen literar și trăsăturile specifice, însoțite de exemple din textele discutate în această lecție.

PORTOFOLIU

▶ Pregătește-ți portofoliul la limba și literatura română. Într-o mapă/într-un dosar, vei adăuga, pe parcursul anului școlar, temele (individuale sau realizate în grup), rezultatele proiectelor sau ale investigațiilor, fișele de lucru, fișele de lectură etc.
La finalul anului, portofoliul va fi evaluat în funcție de următoarele criterii:

- respectarea cerințelor indicate;
- utilizarea adecvată a noțiunilor studiate;
- folosirea corectă a cunoștințelor în analiza unor texte/exemple;
- reflecție personală și gândire critică;
- creativitate și originalitate în realizarea materialelor;
- corectitudinea și claritatea exprimării;
- organizare și prezentare atractivă.

▶ Realizează, ca primă lucrare pentru portofoliu, „Harta orașului literar". Imaginează-ți că literatura este un oraș din lumea contemporană, iar fiecare gen literar este un cartier. Creează o hartă (pe hârtie sau în versiune digitală) a acestui oraș, în care să incluzi:

- Cartierul epic: locuri în care se petrec diferite întâmplări, personaje etc.;
- Cartierul liric: parcuri ale emoției, diverse imagini poetice sau ipostaze lirice;
- Cartierul dramatic: spații publice, personaje aflate în conflict etc.

Pentru fiecare cartier, scrie ce se află acolo, ce fel de personaje întâlnești, ce sunete sau mirosuri poți identifica, ce atmosferă predomină, ce specii literare apar. Alege un nume pentru oraș și scrie un scurt mesaj de promovare turistică.

8. Cultură orală și cultură scrisă: literatură populară și literatură cultă

Prelectură

▶ Accesează site-ul Muzeului de Artă Comparată din Sângeorz-Băi (complexulmuzealbn.ro) și fă un tur virtual. Urmărind exponatele din galeria permanentă, vei vedea cum obiectele utilitare tradiționale, specifice țăranilor din zonă, au fost revalorificate în opere de artă contemporană. Analizează două dintre exponatele din muzeu, ilustrate în imaginile de mai jos, și scrie câte un text, de 30-50 de cuvinte, despre modul în care tălăngile folosite în îngrijirea turmelor de bovine, respectiv coșurile de nuiele folosite ca stupi de albine au primit noi semnificații prin transformarea lor în opere de artă de către artistul plastic Maxim Dumitraș.

Maxim Dumitraș, *Eternitate* (2007)

Maxim Dumitraș, *Locuire* (2007)

Învăț

Folclorul, ca parte integrantă a culturii populare, reprezintă totalitatea creațiilor bazate pe tradiție ale unei comunități, reflectând identitatea sa culturală și socială. Folclorul cuprinde creații artistice, literare, muzicale, dansuri, jocuri, mitologie, ritualuri, obiceiuri, ocupații, meșteșuguri, arhitectură, norme juridice, reguli de comportament. De asemenea, folclorul desemnează știința care studiază creațiile artistice, obiceiurile și tradițiile populare.

Preocuparea pentru valorificarea folclorului se manifestă accidental, în secolul al XVIII-lea, la scriitori precum Dimitrie Cantemir, care face referire la obiceiuri și tradiții în *Descriptio Moldaviae* (1714-1716), o lucrare având caracter enciclopedic, sau la Ioan Budai-Deleanu, care, în epopeea *Țiganiada*, prezintă tradiții și teme populare. Redescoperirea folclorului ca **tezaur identitar** (sumă de valori, credințe colective), ca **model de expresivitate** (prin simplitate, oralitate) și ca **sursă de inspirație** (prin teme, motive, simboluri) are loc în secolul al XIX-lea. Atunci, întoarcerea spre folclor a reprezentat un moment important pentru formarea identității naționale, pentru dorința de unificare culturală și de afirmare a specificului românesc. În 1840, Mihail Kogălniceanu trasează o direcție a literaturii române originale, propunând inspirația din obiceiurile populare în cea mai importantă revistă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, *Dacia literară*. Apar culegeri de folclor, precum cea a lui Timotei Cipariu, din 1831, și studii teoretice, ca ale lui Alecu Russo, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri.

Folclorul cuprinde, astăzi, și elemente incluse în Patrimoniul Cultural Imaterial al Umanității UNESCO, precum doina, ritualul Călușului, ceramica tradițională de Horezu, colindatul de ceată bărbătească, jocul fecioresc, tehnica tradițională de realizare a scoarțelor, cămașa cu altiță.

Textul folcloric este:

- **anonim**, nu i se cunoaște autorul;
- **popular**, adică este produs de popor, pentru popor;
- **colectiv**, fiindcă variantei inițiale i s-au făcut, în timp, retușuri de colectivitățile care și-au însușit-o;
- **oral**, transmițându-se prin viu grai;
- **sincretic**, deoarece presupune îmbinarea textului, a muzicii, a dansului, a portului popular.

Literatura populară reprezintă totalitatea producțiilor estetice care se transmit, prin tradiție orală, din generație în generație și sunt create de autori necunoscuți. Cuprinde basme, balade populare (cântece bătrânești), legende, nuvele populare cu caracter moralizator și anecdotic, povestiri, doine, cântece ritualice și ceremoniale (urări, colinde, cântece de nuntă, cântece de înmormântare), cântece propriu-zise (de leagăn, de dragoste, de jale), strigături, proverbe, zicători, fabule populare. Literatura populară face parte din **cultura orală**, adică totalitatea creațiilor și a informațiilor transmise prin viu grai, de la o generație la alta, fără a fi fixate inițial prin scris.

Literatura cultă însumează creațiile transmise în formă scrisă, reflectând o viziune individuală asupra lumii, caracterizate prin originalitate, stil personal, intenție estetică. Aceasta este parte a **culturii scrise**, fiind suma creațiilor și a informațiilor realizate de autori identificați, cunoscuți și transmise prin texte.

Printre autorii care valorifică literatura populară se numără Alexandru Odobescu, Petre Ispirescu, Ion Creangă, Mihai Eminescu, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga etc.

Literatura contemporană se raportează la cultura populară prin reinterpretarea critică sau simbolică și prin intertextualitate (unele texte trimit la folclor, fără a-l reproduce fidel).

Aplic

1. Citește fragmentele de mai jos, apoi scrie care este rolul culturii populare, așa cum reiese din fiecare fragment:

a. „Datinile, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul întunecat.

Din studiul lor ne vom lămuri despre originea limbei noastre, de nașterea naționalității române, de plecările naturei cu cari este înzestrat poporul și de luptele ce le-au susținut coloniile romane pân-a nu se priface în locuitorii de astăzi ai vechei Dacie."

(Alecu Russo, *Poezia poporală*)

b. „Am multă sperare într-acest neam, a cărui adâncă cuminție e tipărită într-o mulțime de proverburi, unele mai înțelepte decât altele; a cărui închipuire minunată e zugrăvită în povestirile sale poetice și strălucite ca înseși acele orientale; al cărui spirit satiric se vădește în nenumăratele anecdote asupra tuturor națiilor cu care s-a aflat el în relație; a cărui inimă bună și darnică se arată în obiceiul ospeției, pe care l-a păstrat cu sfințenie de la strămoșii săi; al cărui geniu, în sfârșit, lucește atât de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor mărețe."

(Vasile Alecsandri, *Românii și poezia lor*)

c. „O caracteristică tot atât de importantă a unui neam, ca și comunitatea de sânge, este limba. La noi și aceasta e opera țăranului. Limba românească e o limbă țărănească. [...]

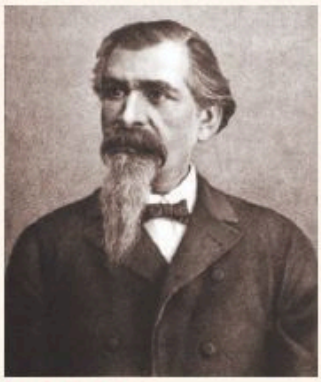
Limba noastră, cultivată numai de țărani, în legătură continuă cu pământul și cu lumea concretă, a păstrat expresia imagică și naivă a omului simplu, o prospețime pitorească și colorată, ritmul vieții mișcătoare."

(Liviu Rebreanu, *Laudă țăranului român*, discurs rostit la intrarea în Academia Română)

2. Ascultă, pe internet, melodia *Ciuleandra*, interpretată de Maria Tănase. Apoi, citește fragmentul din romanul omonim al lui Liviu Rebreanu: „Pornește ca o horă oarecare, foarte lent, foarte cumpătat. [...] Pe urmă, când se pare că oamenii s-au încins puțin, muzica prinde a se agita și a se iuți. Ritmul jocului se accelerează, firește. Jucătorii, cuprinși de după mijloc, formează un zid compact de corpuri care se mlădie, se îndoaie, se răsucește și tresaltă cum poruncesc lăutarii. Cu cât se aprind mai tare jucătorii, cu atât și muzica se aţâță, devine mai zvăpăiată, mai sălbatecă!". Autorul surprinde trei momente ale intensității dansului. Identifică-le și în textul literar, și în piesa muzicală folclorică.

3. În contemporaneitate, una dintre cele mai răspândite specii populare, la nivel social, este colindul. Cantautoarea Ada Milea a creat o variantă a colindului popular *Moș Crăciun*. Citește atât interpretarea acesteia, cât și varianta populară și formulează, în două-trei fraze, mesajul fiecărei versiuni. Scrie un text (de 100-150 de cuvinte) în care să argumentezi dacă reinterpretarea contemporană face abstracție de spiritul colindului sau îl face mai relevant pentru prezent, aducând exemple din ambele texte.

Versiunea Adei Milea	Versiunea populară
Moș Crăciun, moș Crăciun, Vreau să-ți cer ceva bun, Imediat îți spun: Vreau să am voie să mă joc în noroi, Vreau să am voie să iau nota doi, Vreau un ochi de sticlă și un ochi de crocodil, Vreau să am o zi mămica de la alt copil, Vreau să zbor deasupra unui cuib de cuci, Vreau ciocolată cu cremă de papuci, Vreau păpușă Barbie, cu limba scoasă, Vreau creion să-mi scrie singur temele de casă [...]. Moș Crăciun, dacă nu faci tot ce-ți spun... Mă răzbun!	Moș Crăciun cu plete dalbe A sosit de prin nămeți Și aduce daruri multe La fetițe și băieți. Moș Crăciun, Moș Crăciun. Din bătrâni se povestește Că-n toți anii negreșit Moș Crăciun pribeag sosește Niciodată n-a lipsit. Moș Crăciun, Moș Crăciun. Moș Crăciun cu plete dalbe, Încotro vrei s-o apuci? Ți-aș cânta *Florile dalbe*, De la noi să nu te duci! Moș Crăciun, Moș Crăciun.

Petre Ispirescu (1830-1887), folclorist, povestitor, scriitor și tipograf, culege și prelucrează, într-o manieră personală, snoave, povești și basme adunate din popor.

La îndemnul scriitorului Nicolae Filimon, în 1862 publică primele șase basme culese de el: *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, *Prâslea cel voinic și merele de aur*, *Balaurul cel cu șapte capete*, *Fata de împărat și pescarul*, *Făt-Frumos cu părul de aur* și *Fata moșului cea cuminte*.

În 1872, apare colecția *Legende sau basmele românilor*, *Ghicitori și proverburi*, iar în 1873 – *Snoave sau povești populare*.

Prin activitatea sa, Ispirescu contribuie la valorificarea și la conservarea patrimoniului folcloric românesc.

9. Basmul popular și basmul cult

Prelectură

▶ Completează pe caiet fișa de mai jos, făcând referire la un erou dintr-un joc video cunoscut sau la imaginea a ceea ce crezi că reprezintă un erou în ziua de astăzi. Compară, apoi, atributele din fișă cu cele ale eroului tradițional din basmele românești, numit, generic, Făt-Frumos.

Aspecte de comparat	Erou dintr-un joc video/Eroul contemporan	Erou din basme
Numele eroului		Făt-Frumos
Lumea		tărâmul acesta/tărâmul celălalt
Atribute principale		• forță: 9/10 • agilitate: 8/10 • ingeniozitate: 8/10 • rezistență: 10/10 • carismă: 9/10
Atribute speciale (exemple: abilitatea de a domina inamicul cu forțe supranaturale; vedere augmentată; teleportare etc.)		• putere supranaturală (în confruntarea cu zmei, balauri) • curaj • ajutor magic (cal, obiecte fermecate) • intuiție morală (distinge binele de rău)
Echipament		• sabie • hainele tatălui • obiecte magice primite în dar
Obiectiv, misiune		• restabilirea ordinii morale (înfrângerea răului, dobândirea împărăției, salvarea cuiva)
Puncte forte		• integritate morală • rezistență la încercări • sprijin supranatural
Slăbiciuni		• naivitate • dependență de ajutoare • supus destinului

Învăț

Basmul este o specie a genului epic, în proză sau în versuri, eroul fiind supus unor probe care îl ajută să se maturizeze. Deseori, apar cifre magice (3, 6, 7, 9) care fac trecerea dinspre realitate spre fabulos. Finalul este nupțial (eroul se căsătorește) și moralizator (binele învinge răul). **Basmul popular** se transmite prin viu grai, e produsul mai multor creatori, neavând un autor cunoscut.